

Örebro universitet
Akademin för juridik, psykologi och socialt arbete
Socionomprogrammet med inriktning mot missbruk, ohälsa och rehabilitering
Campus Eskilstuna, Mälardalens högskola
Socialt arbete C, 30 högskolepoäng
C-uppsats, 15 högskolepoäng
VT 2011

Familjerättssekreterarnas upplevelser av barns situation i samband med vårdnads-, boende- och umgängesärenden

En kvalitativ studie

Författare: Leila Akbar och Annelie Svärth
Handledare: Olga Keselman

FAMILJERÄTTSSEKRETERARNAS UPPLEVELSER AV BARNNS SITUATION I SAMBAND MED VÅRDNADS-, BOENDE- OCH UMGÄNGESÄRENDEN EN KVALITATIV STUDIE

Författare: Leila Akbar och Annelie Svärth

Örebro universitet

Akademien för juridik, psykologi och socialt arbete

Socionomprogrammet med inriktning mot missbruk, ohälsa och rehabilitering

Campus Eskilstuna, Mälardalens högskola

Socialt arbete C, 30 högskolepoäng

C-uppsats, 15 högskolepoäng

VT 2011

Sammanfattning

Syftet med studien var att undersöka hur familjerättsekreterarna upplever barns situation i samband med deras uppdrag med vårdnads-, boende- och umgängesärenden. Frågeställningarna var; Hur definierar familjerättsekreterarna sitt uppdrag vid vårdnads-, boende- och umgängesärenden vid föräldrars separation? Vilka instrument/verktyg använder familjerättsekreterarna för att ta reda på barns situation i samband med vårdnads-, boende- och umgängesärenden vid föräldrars separation? Hur upplever familjerättsekreterarna att barns fysiska och psykiska hälsa samt relation till föräldrarna påverkas i samband med föräldrarnas separation? Studien utfördes med en kvalitativ forskningsmetod där undersökningen innefattade åtta semistrukturerade intervjuer med familjerättsekreterare. I vår studie har vi utgått från systemteorin och gräsrotsbyråkratin. Detta för att familjerättsekreterarna har myndighetsutövning och att de vid utredningsärenden tittar på hur familjemedlemmarna samspekar med varandra. Resultatet tolkades utifrån den fenomenologiska ansatsen som visade att det fanns väsentliga skillnader i hur familjerättsekreterare tolkade vad som ingick i deras uppdrag. Familjerättsekreterarnas främsta instrument vid ärendehanteringar visade sig vara samtal. Ett annat viktigt resultat var att alla familjerättsekreterare ansåg att barns hälsa påverkades av sina föräldrars separation samt att deras relation till föräldrarna också påverkades både negativt och positivt, på kort och långt sikt.

Nyckelord: Familjerättsekreterare, barn, ärendehantering, separationer

FAMILY LAW SECRETARIES EXPERIENCES OF CHILDRENS SITUATIONS IN CONNECTION WITH CUSTODY, RESIDENCE AND CONTACT CASES
A QUALITATIVE STUDY

Authors: Leila Akbar and Annelie Svärth

Örebro University

School of Law, Psychology and Social Work

The Social Work Program, Orientation towards Addiction, Illness and Rehabilitation

Campus Eskilstuna, Mälardalen University

Social Work C, 30 credits

C-essay, 15 credits

Spring term 2011

Abstract

The purpose of this study was to examine how family law secretaries experience the situations of the children in accordance with their assignments in the custody, residence and contact cases. These questions were asked: What instruments/tools are used to determine the children's situation in the custody, residence and contact cases during the parental separation? How do family law secretaries define their role in custody, residence and contact cases at the parents' separation? This study was conducted by using a qualitative research method which included eight semi-structured interviews with family law secretaries. As a basis for our study we have used the systems theory and street-level bureaucracy. This is because the family law secretaries have authority and in the case investigations they observe how the family members interact with each other. The results were interpreted by the phenomenological approach, which showed that there were significant differences in how family law secretaries interpreted what was included in their assignment. The family law secretaries' foremost instrument during case handling was shown to be conversation. Another important result was that all family law secretaries felt that the children's health was affected by their parents' separation and that the children's relationship to their parents was also affected, both negatively and positively in the short and long term.

Keywords: Family law secretary, children, case management, separation

Förord

Vi vill framföra ett särskilt tack till våra respondenter för deras medverkan, utan dem hade den här studien inte varit möjlig. Vi har lärt oss mycket genom intervjuer med familjerättssekreterare och vill tacka dem för att de har ställt upp och visat intresse för vårt arbete. Alla respondenter som deltagit i vår studie har visat på gedigna kunskaper, erfarenheter och engagemang samt att de har en empatisk förmåga i sitt arbete. Majoriteten av deltagarna har visat intresse för vidareutbildning i sitt arbete vilket ännu en gång tyder på att intresset för utveckling och forskning inom området är stort. Vi vill lyfta fram deras önskningar och hoppas på att vårt arbete kan leda till positiva förändringar för familjerättssekreterarna och barnen.

Vi vill även tacka vår handledare Olga Keselman som har bidragit med stort stöd och kunskap under arbetet med studien.

Eskilstuna i oktober 2011

Leila Akbar och Annelie Svärth

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INTRODUKTION	1
1.1 SYFTE	2
1.2 FRÅGESTÄLLNINGAR	2
1.3 BEGREPPSFÖRKLARINGAR	2
1.4 DISPOSITION	3
1.5 AVGRÄNSNINGAR	3
2. TIDIGARE FORSKNING	3
2.1 BARNS BÄSTA	4
2.2 BARNNS PERSPEKTIV OCH BARNPERSPEKTIV	5
2.3 SAMTAL	6
2.4 KOMPETENS OCH ÄRENDEHANTERINGAR	7
3. TEORETISK REFERENSRAM	8
3.1 SYSTEMTEORI	9
3.2 GRÄSRÖTSBYRÅKRATER	9
4. METOD OCH EMPIRISKT MATERIAL	10
4.1 URVAL OCH DELTAGARE	11
4.2 DATAINSAMLING OCH GENOMFÖRANDE	11
4.3 DATABEARBETNING OCH ANALYSMETOD	12
4.4 ETISKA ASPEKTER	13
4.5 VALIDITET OCH RELIABILITET	13
5. RESULTAT OCH ANALYS	14
5.1 PRESENTATION AV RESPONDENTERNA	14
5.2 FAMILJERÄTTSSEKRETERARNAS UPPLIVELSER AV SITT UPPDRAG OCH SIN ROLL	14
5.3 FAMILJERÄTTSSEKRETERARNAS UPPLIVELSER AV VIKTEN AV SAMTAL	18
5.4 FAMILJERÄTTSSEKRETERARNAS UPPLIVELSER AV FÖRÄLDRAROLLEN I SAMBAND MED SEPARATIONEN	21
5.5 FAMILJERÄTTSSEKRETERARNAS UPPLIVELSER AV SEPARATIONENS PÅVERKAN PÅ BARN	21
5.5.1 SEPARATIONENS PÅVERKAN PÅ BARNNS FYSISKA HÄLSA	22
5.5.2 SEPARATIONENS PÅVERKAN PÅ BARNNS PSYKISKA HÄLSA	22
5.5.3 SEPARATIONENS PÅVERKAN PÅ BARNNS RELATION TILL FÖRÄLDRARNA	22
6. DISKUSSION	24
6.1 METODDISKUSSION	24
6.2 RESULTATDISKUSSION	25
6.3 FÖRSLAG TILL FRAMTIDA FORSKNING	27
7. REFERENSER	28
BILAGA 1	30
MISSIVBREV	30
BILAGA 2	31
INTERVJUGUIDE	31

1. INTRODUKTION

När man gifter sig ger man varandra ett tysthetslöfte. Om man inte håller det, måste man skilja sig och då måste man dela på lamporna och knivarna och för det mesta kan man inte komma överens om vem som ska ha barnen. De som inte kommer överens om det måste gå till en börsmäklare. Han bestämmer att den ena ska ha barnen och då får den andra ett extra matbord i stället. (Levengood & Lindell, 2001, s. 26)

Det är inget nytt fenomen att familjer splittras. Under 1900-talet har stora samhällsförändringar skett som har lett till en ökad industrialisering och ändringar i kvinnornas ställning vilket har påverkat familjen, relationen mellan män och kvinnor och föräldraskapet (Meeuwisse, Sunnesson & Swärd, 2006). Även lagstiftningen och synen på barns behov förändrades i slutet av 1900-talet. Barnens rättsliga ställning har stärkts genom FN:s barnkonvention som antogs år 1989. Idag finns det en bredare definition av en familj och det finns olika typer av familjekonstellationer än det traditionella mamma, pappa och barn (Goldberg, 2005). Dessa ändrade förhållanden och nya familjeformer berör naturligtvis i hög grad även barnen. Många av dessa familjekonstellationer slutar i skilsmässa och separation. Skilsmässofrekvensen har ökat sedan 1955 fram till idag (Agell & Brattström, 2008). Under stor del av 1990-talet har skilsmässoriskerna för ett nygift par uppskattats till att vara ca 50 % enligt SCB (Agell & Brattström, 2008). Om skilsmässofrekvensen bland de par som ingått äktenskap är högt så är separationsfrekvensen bland ogifta samboende ännu högre eftersom allt fler väljer att leva som samboende (Agell & Brattström, 2008). Enligt Statistiska centralbyrån är det cirka 30000 föräldrapar som separerar varje år (Statistiska centralbyrån, 1995) Tillsammans har dessa par ca 55000 barn, vilket innebär att var fjärde 17- åring har upplevt en separation mellan sina föräldrar (Statistiska centralbyrån, 1995). Många av dessa familjer hamnar hos socialtjänstens familjerätt. Familjerättssekreterare är en yrkesgrupp som arbetar med bland annat barn till separerade föräldrar. En av familjerättssekreterarnas uppgifter är att utreda om vårdnads-, boende- och umgänge, vilket sker bland annat genom samtal med barn och föräldrarna. Detta uppdrag kommer från domstolen och innebär att en utredning ska göras som innebär att barnets behov och rättigheter kan tillgodoses. Vid denna utredning ska hänsyn tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad utifrån 6 kap. 2a § Föräldrabalken (1949:381).

I ärendehanteringar arbetar familjerätten utifrån lagstiftningen, bland annat Socialtjänstlagen och Föräldrabalken som rör föräldrars och barns rättigheter och skyldigheter i samband med separationen (Börjesson & Wigzell, 2003). Familjerättssekreterarnas syfte är att förstärka det gemensamma ansvaret för barnen. Många gånger är föräldrarna upptagna av sin egen problematik kring separationen och har därför svårt att se sina barns behov vilket familjerättssekreterare kan hjälpa till med. Föräldrarna kan ha en bristande förmåga att se barnens fysiska och psykiska behov. Enligt Föräldrabalken 6 kap. 1 § behöver barn bland annat ett tryggt boende, utbildning och materiella behov för att få sina fysiska behov tillgodosedda. Vad gäller de psykiska och sociala behoven har barnen rätt till trygghet och stabilitet, god fostran, gränssättning och ansvarstagning. Föräldrarna ska kunna ge sina barn möjlighet att utveckla sina förmågor och resurser för att barnen så småningom ska frigöras från sitt beroende av vårdnadshavarna.

I familjerättssekreterarnas arbete ska barn vara i fokus och utgångspunkten är alltid att sträva efter barns bästa när separerade föräldrar ska samarbeta. Målet är att föräldrarna ska kunna kommunicera självständigt kring barnet och kunna se sina barns behov. Man strävar efter att

undvika en domstolsprocess. En intressekonflikt kan uppstå när barnets och föräldrarnas intresse inte sammanfaller. Då bör socialtjänsten företräda barnets intresse och bedöma vad som är barnets bästa, både kortsiktigt och långsiktigt. Enligt socialtjänstlagen (2001:453) 1 kap. 2 § som även svarar mot artikel 3 i FN:s konvention och föräldrabalken 6 kap. 2a § ska alla ärendehanteringar som involverar barn ha sin utgångspunkt i principen om barns bästa. Lagen ger inga konkreta kriterier om vad som är barns bästa, något som i sin tur ger utrymme för tolkningar. I ärendehanteringar vid vårdnads-, boende- och umgänge används samtal som en metod för att söka information där fokus ligger kring barns bästa.

Vi har valt att intervjua familjerättssekreterare eftersom de kan utifrån sin kompetens och erfarenhet svara på vårt syfte och frågeställningar. Vi ville genom dessa intervjuer ta reda på vilka instrument/verktyg familjerättssekreterare använder i sina ärenden. Vi har egna erfarenheter av föräldrars separationer och det motiverar vårt intresse för att studera detta ämne. Vi hoppas på att resultatet av denna undersökning kan vara användbart för familjerättssekreterarnas arbete samt väcka nytt intresse för vidare forskning.

1.1 Syfte

Syftet med studien är att undersöka familjerättssekreterarnas upplevelser av barns situation i samband med deras uppdrag med vårdnads-, boende- och umgängesärenden.

1.2 Frågeställningar

Frågeställningar i denna studie är formulerade för att svara på studiens syfte och är riktade till familjerättssekreterare.

- Hur definierar familjerättssekreterarna sitt uppdrag vid vårdnads-, boende- och umgängesärenden vid föräldrars separation?
- Vilka instrument/verktyg använder familjerättssekreterarna för att ta reda på barns situation i samband med vårdnads-, boende- och umgängesärenden vid föräldrars separation?
- Hur upplever familjerättssekreterarna att barns fysiska och psykiska hälsa samt relation till föräldrarna påverkas i samband med föräldrarnas separation?

1.3 Begreppsförklaringar

Med *barn* avser vi alla människor under 18 år enligt FN:s barnkonvention artikel 1.

Med *föräldrar* menar vi vårdnadshavare. De behöver inte ha en biologisk anknytning men vi benämner dem som föräldrar.

Begreppet *separation* avser två individer som levt tillsammans i ett parförhållande och inte bor med varandra längre.

Med begreppet *upplever* menar vi familjerättssekreterarnas egna yttringar om sina erfarenheter av ärendehanteringar. Det innefattar även familjerättssekreterarnas tolkningar.

Barnperspektivet förklaras enligt FN:s barnkonvention att vuxna ska sätta sig in i barnets situation så långt det är möjligt, för att ta tillvara dess intresse och sträva för barnets bästa. *Barns perspektiv* handlar om barnets egen berättelse och tolkning medan barnperspektivet är en analys av barnets perspektiv gjord av vuxna.

Barns bästa enligt FN:s barnkonvention är att varje barn ska få sina rättigheter respekterade och inte diskrimineras. Varje barn ska ha rätt till liv och utveckling. Alla beslut som rör barn ska genomsyras av detta förhållningssätt. Barnet ska få komma till tals och få sin röst hörd.

1.4 Disposition

I kapitel 2 redogörs vad som framkommit i den tidigare forskningen. I kapitel 3 redovisas studiens teoretiska referensram. I kapitel 4 redogörs vilken metod vi använt oss av där vi tar upp validitet, reliabilitet och etiska aspekter. Kapitel 5 består av studiens resultat och analys. Slutdiskussionen finns under kapitel 6. Slutligen tillkommer en referenslista samt bilagor.

1.5 Avgränsningar

Vi har valt att avgränsa studien till familjerättssekreterarnas upplevelser av barns situation i samband med vårdnads-, boende- och umgängesärenden. Detta utifrån familjer som befinner sig i en separationsprocess.

2. TIDIGARE FORSKNING

Socialtjänsten arbetar med familjerättsliga frågor som samarbetsamtal, avtal och utredningar om vårdnads-, boende- och umgänge som har stor betydelse för att separerade föräldrar ska kunna samarbeta om barnets bästa. Socialsekreterarna och familjerättssekreterarna arbetar med bedömningar och beslut som grundar sig i några centrala begrepp som barnets bästa, risk, säkerhet, skydd och behov samt barns och föräldrarnas insikter, motivation och förmåga till förändringar. Vår studie handlar om hur familjerättsekreterarna upplever barns situation i samband med vårdnads, boende- och umgängesärenden. I sökningen efter vetenskapliga artiklar upptäckte vi att det fanns begränsat med studier som lyfte fram familjerättssekreterarnas upplevelser i deras arbete med barn och ärendehanteringar. De flesta studier som vi har hittat belyser socialsekreterarnas arbetssituation och eftersom familjerättssekreterare lyder under socialnämnden liksom socialsekreterarna har vi valt vetenskapliga artiklar och rapporter som ändå är relevanta för studien. Nedanstående artiklar och rapporter belyser barns situation i samband med ärendehanteringar. Samtliga undersökningar fokuserar på instrument och begrepp som barns bästa, barnperspektiv, barns perspektiv, samtal samt handläggarnas kompetens i ärendehanteringar med barn. Dessa instrument och begrepp är intressanta eftersom vi belyser dessa i vår egen studie. I detta kapitel fördjupar vi oss i fem undersökningar varav tre är rapporter och två vetenskapliga artiklar, övriga referenser består av artiklar, rapporter samt böcker. Av samtliga fem undersökningar som vi har granskat är två kvalitativa, en studie är kvantitativ samt två är litteraturstudier. Samtliga undersökningar är genomförda mellan 1999 och år 2009, vilket för

nuvarande ger en modern förankring och speglar socialarbetarnas situation i sitt arbete med ärendehantering.

Rasmussons (2009) rapport bygger på en sammanställning av svensk och internationell aktuell litteratur. Rapporten handlar om att samtala med barn där utgångspunkten fokuserar på det sociala arbetets förutsättningar. Syftet med rapporten är att öka kunskapsunderlaget inom barnavårdsutredningar enligt BBIC (Barns behov i centrum).

Börjesson (2004) har i sin rapport gjort en sammanställning av aktuell litteratur där författaren presenterar forskningen kring samtal med barn inom socialtjänsten i Sverige. Rapporten riktar sig främst till personal som ännu inte har så mycket erfarenhet av arbete med barn. Syftet med rapporten är att ge eftertanke och underlätta för socialtjänsten att samtala med barn.

Börjesson (2007) har på Socialstyrelsens uppdrag gjort en enkätundersökning bland familjerättssoionomer i Sverige. I undersökningen samlade man in 100 enkätsvar som var fördelade på 77 kommuner i landet. Undersökningen sammanställde kunskapsläget om hur socialnämnden utreder frågor kring vårdnads, boende- och umgänge samt riskbedömningar. Enkätundersökningen syftade även till att klargöra hur metoder vid riskbedömningar kunde utvecklas.

Drury-Hudson (1999) har gjort en trestegs kvalitativ studie i Australien. Studiens syfte var att undersöka processen vid beslutsfattandet vid ärenden gällande barns skydd och säkerhet. I sin studie jämförde hon handläggare som var nyutexaminerade med handläggare som benämndes som experter med erfarenhet.

Holland (2000) är en brittisk barnavårdsforskare som år 2000 genomförde en kvalitativ fallstudie. Data samlades in på tre sätt: genom djupintervjuer, genom fallregister och genom observationer i Storbritannien. Studien handlar om bedömningar i ärende gällande barns skydd och säkerhet. Urvalet var 16 familjer vars barn omhändertagits eller var under process för ett omhändertagande. Intervjuer och observationer ägde rum under bedömningar.

2.1 Barns bästa

I sin rapport påpekar Börjesson (2004) att begreppet ”barnets bästa” är relativt och härmed svårt att omsätta i praktiken. Begreppets innebörd är inte konstant utan föränderligt över tid. Uppfattningen om vad som är barns bästa varierar mellan handläggare och detta har relevans när ett problem ska utredas i en barnavårdsutredning. Detta bekräftas i Rasmussons (2009) rapport där resultatet visar att de riskbedömningar som görs av socialsekreterarna inte är säkra och innebär oftast att den individuella socialsekreteraren väljer det minst skadliga alternativet istället för vad som är barnets bästa. De riskbedömningarna utförs utifrån forskning, teorier och lagstiftning samtidigt som rapporten visar att mycket beror på den enskilda handläggarens hela professionella kompetens och förmåga att förstå och ta ställning till.

Enligt de officiella riktlinjerna ska handläggaren utgå från vad som är bäst för varje enskilt barn. Enligt Schiratzki (2006) betyder detta att handläggaren har förmågan att se barnet, det vill säga att använda sin beprövade erfarenhet i kombination med vetenskap (barnets bästa i objektiv mening) och samtidigt låta barnet komma till tals (barnets bästa i subjektiv mening). Detta eftersom barnkonventionen och socialtjänstlagen är vägledande riktlinjer inom socialt arbete som förespråkar att man bör betrakta och bemöta barn som enskilda individer med

egna rättigheter. Med det menas att barns bästa inte alltid är avgörande i beslut men däremot ska barnets röst göras hörd.

Barnkonventionen betonar att det är barnets föräldrar och familj som har det primära ansvaret för barnet. Enligt Börjessons (2007) rapport innebär det att vid utredningar av vårdnads, boende- och umgänge får föräldrarnas rättigheter stå tillbaka för barnets bästa. Barnet har onekligen rätt till sina båda föräldrar men det innebär inte att barnet *måste* leva eller umgås med en förälder under alla omständigheter. En förälder bör fräntas rätten till del av vårdnaden om den utsätter barnet för våld eller kränkningar (Börjesson, 2007).

2.2 Barns perspektiv och barnperspektiv

Enligt *Ändring i socialtjänstlagen* (1996) har alla människor lika värde, stora som små, oavsett ekonomiska, politiska och religiösa förutsättningar. FN:s barnkonvention lyfter fram barnperspektivet och förordar att alla barn ska ses som unika individer med egna behov och egna uppfattningar om verkligheten. Vidare står det att barns uppfattningar kan skilja sig från de vuxnas. Föräldrarna kan befinna sig i kris i en separationsprocess och därmed ha svårt att ha fokus på barns behov och perspektiv. Föräldrarna förväntas kunna åsidosätta sina egna önskemål och känslor framför barnets behov utan bitterhet och besvikelse som drabbar barnet vilket framkommer i boken av Börjesson och Wigzell (Socialstyrelsen, 2003). Frågor som rör barnets personliga angelägenheter har vårdnadshavaren rätt och skyldighet att bestämma och vara delaktig i (6 kap. 11 § FB). Även barnets delaktighet och inflytande är reglerat i lagstiftningen. Enligt socialtjänstlagen 3 kap. 5§ ska hänsyn tas till barnets vilja och inställning med beaktande av dess ålder och mognad när det rör en åtgärd. Det kan innebära att man lyssnar på barn och involverar dem under hela utredningsprocessen. I sin bok menar Eide och Eide (2006) att barnen ska erbjudas delaktighet och medverka och ska bemötas med tilltro till deras kompetens och egna resurser. Däremot får barnen inte åläggas ett större ansvar än vad deras mognad tillåter (Eide & Eide, 2006).

Det finns enligt *Barnmisshandel - Att förebygga och åtgärda* (2001) tre former av barnperspektiv: samhällets barnperspektiv, det vuxna barnperspektivet och barnets eget perspektiv. Samhällets barnperspektiv grundas på de samlade kulturella kunskaperna och värderingar om barnets rättigheter och behov. De vuxnas uppfattning om barnperspektivet bygger på deras egna erfarenheter av den egna barndomen, kunskaper samt kulturella sammanhang. Börjesson (2004) belyser barnets eget expertperspektiv vilket innebär att barnet har sin egen syn på sig själv och sin situation. De som arbetar med barn bör vara medvetna om att de är färgade av samhällets normer och värderingar. Dessa värderingar kan medföra att handläggare behandlar pojkar och flickor olika. Därför är det viktigt att handläggare blir medvetna om att sådana värderingar kan inverka på de egna tolkningarna av barnet under samtalet. Förhållningssätt gentemot upplevelser av den egna barndomen påverkar vår förmåga att kunna se och förstå ett barns situation. Handläggarens egen förförståelse, kunskaper samt tidigare erfarenheter får betydelse hur handläggaren tolkar barnets situation i sin professionella utövning.

2.3 Samtal

Det är genom samtal som socialsekreteraren/handläggaren kan lyfta fram barnets egen bild av sin situation. Socialtjänsten och Familjerätten har ett ansvar för att tillgodose barnets behov av hjälp och stöd när en tvist avgörs om vårdnads, boende- och umgänge (Börjesson, 2007). Vid en utredning som i regel ligger som grund för ett domstolsbeslut bör socialtjänsten ha samtal med barnet (Börjesson, 2004). Att lyssna på barn och dokumentera deras berättelser kan vara en viktig del vid ärendehantering. Samtidigt är det inte bara vad barnet förmedlar med ord som ska tolkas utan även beteenden och kroppsspråk (Eide & Eide, 2006). Av utredningsarbetet bör det framgå hur samtalet har gått till. Information om hur länge samtalet har pågått, i vilken miljö och med vilka personer som har närvarat, har betydelse för digniteten i barnets utsagor i utredningen. Samtal med föräldrar och andra runt barnet och familjen kan ingå i en utredning. I sin rapport menar Rasmusson (2009) att hjälpmedel som nätverkskarta, dockor och teckningar kan användas för att underlätta samtalet med barnet. Vid samtal med barn är det viktigt att tänka på att samtalsämnet kan vara mer eller mindre laddat och svårt att prata om för barnet. Barnets ålder och mognad påverkar också samtalets riktning och innehåll (Rasmusson, 2009) och kan vara ett hinder i utredningar om barnet inte har förmåga att förmedla sin vilja och upplevelse. En ytterligare komplicerande faktor kan vara lojalitetskonflikt som kan påverka samtalet och som kan bero på många faktorer. Det kan finnas en hotbild runt barnet men även en vilja att vara föräldrar till lags och viljan att stödja båda föräldrarna. I handläggarens roll/uppgift ingår att uppmärksamma föräldrarna om att barnet befinner sig i en lojalitetskonflikt och därmed försöka befria barnet från skuld och ansvar.

Resultatet i Börjesson (2004) rapport visar att trots de riktlinjer som förespråkar att barnets egen syn ska beaktas och vara vägledande kommer det inte alltid fram i socialtjänstens arbete. Det har visat sig att det fanns svårigheter att samtala med barn och att socialsekreterare ställde sig tveksamma till samtal med barn eftersom de fruktade att samtalet skulle ha en skadlig inverkan på barnet. Det fanns också osäkerhet kring tolkningen av barnets berättelser.

Något som är viktigt i samtalet är handläggarens kunskap om barns generella utveckling (Rasmusson, 2006). Det kan innefatta kunskap om barnets mognadsprocesser, språklig utveckling samt kulturella och sociala sammanhang. I sin rapport understryker Börjesson (2004) att socialtjänstens samtal skiljer sig från de terapeutiska samtalen som till exempel inom barn- och ungdomspsykiatri. Dessa skillnader kan bero på ansvar, sekretess och myndighetsuppdrag vilka kan många gånger skapa oklarhet. Börjesson (2004) ställer sig kritisk till lagstiftningen då det inte är helt klart vilka möjligheter socialtjänsten har att samtala med barn om föräldrarna motsätter sig det. I sin kunskapsöversikt tar hon upp att det är av vikt att handläggaren tar reda på motivet bakom föräldrarnas ovilja till samtal samt att handläggaren motiverar varför ett samtal med barnet är betydelsefullt. Vidare tycker hon att under samtalet är det viktigt att inte tappa bort barnperspektivet då det kan ha betydelse för utredningens beslut. Enligt Börjesson (2004) är det viktigt att försäkra sig om att barnet förstår utredningens innebörd för att kunna rätta till eventuella missförstånd.

Rasmusson (2009) betonar betydelsen av att handläggaren berättar för barnet att information som framkommer i samtalet kan komma att berättas för föräldrarna med undantag från information som faller under sekretesslagen 14 kap. 4§ (2009:400). Enligt Rasmusson (2009) är det viktigt att tänka på att även om barnet kan användas som informationskälla har det också rätt att få information vilket ofta kan glömmas bort. Det är viktigt att barnet får veta vad syftet med samtalet är. Enligt Rasmusson (2009) syftar samtalet till att barnet ska få möjlighet

att ge uttryck för sina tankar och känslor samt att det ska få information som i sin tur leder till bättre förståelse och delaktighet. Det finns flera syften att ha samtal med barn och ett syfte är att samtala med barnet i utredningsarbetet för att klargöra dess behov. En annan viktig aspekt är att stödja barnet och ge möjlighet till bearbetning. Börjesson (2004) anser att flera samtal med barnet är nödvändigt för att barnet ska känna sig tryggt i samtalssituationen och få förtroende till samtalsledaren. På så sätt kan barnet ge mer information. Börjesson (2004) anser också att samtalet kan väcka starka känslor och minnen vilket kan göra barnet trött och okoncentrerat och därför kan det finnas skäl till flera samtal. Socialtjänsten bör ha ett uppföljningssamtal för att se hur beslutet har påverkat barnet och dess situation.

2.4 Kompetens och ärendehanteringar

I sin studie belyser Drury-Hudson (1999) olika sorters kunskapsformer i en modell som hon har utvecklat i samband med en studie av riskbedömningar i barnavårdsärenden. Den teoretiska kunskapen handlar om begrepp, modeller eller referensramar som används för att förstå och förklara olika problem och företeelser. Den empiriska kunskapen härrör från forskning där insamling av data och tolkning är centralt. Personlig kunskap innefattar individens intuition samt sunda förnuft. Praktisk erfarenhet av liknande fall och situationer ökar individens förståelse. I socialt arbete införskaffas procedurkunskap genom den organisatoriska och juridiska kontexten. Allt detta handlar om den professionella kunskapen. Enligt Rasmusson (2009) finns en stor efterfrågan på utbildning och träning i att använda forskning och teori i utredningsarbetet som en kunskapsgrund. Även Börjesson (2007) påpekar i sin rapport att det finns ett stort behov av mer kunskap och utbildning, strukturerade metoder och vägledning. Enligt de fynd som Börjesson (2007) har gjort saknas det en vägledning om hur riskbedömningar ska göras. I hennes enkätundersökning ifrågasätts manualbaserade instrument och huruvida de ska användas vid riskbedömningar. Det manualbaserade instrumentet är ett enhetligt system för handläggning och dokumentation vid ärendehantering som heter BBIC - Barns behov i centrum. Metoden är ett verktyg för att samla in och göra kunskapsgrundade bedömningar som underlag för beslut i ärendehantering med barn. Syftet med metoden är att skapa en nationell enhetlighet i socialtjänstens arbete med utredning, planering samt uppföljning där barn står i centrum. Börjesson (2007) menar i arbetet med vad som är barns bästa finns det många komplexa frågeställningar utan några enkla svar. Detta innebär att en ständig kompetensutveckling är nödvändig för att kunna göra säkrare bedömningar som underlag för beslut. Detta kan kopplas till forskaren Drury-Hudsons (1999) studie som också belyser att bristande utbildning och erfarenhet kan försvåra utredningsprocessen och beslutsfattandet. Hennes studie har visat att experterna var bättre på att koppla forskning till sina beslut i bedömningar gällande barn. De var även skickligare på att behålla ett tydligt barnfokus genom hela utredningsprocessen, vilket de nyexaminerade hade svårigheter med. De nyexaminerade hade problem med att koppla teori och praktik samt tenderade att förklara sitt val av beslut i efterhand. Experterna hade även större kunskap och förståelse vid riskbedömningar medan de nyexaminerade hade ringa kunskap om lagstiftning. Det blev därmed svårare för dem att förstå de rättsliga ramarna och vad som krävdes för att ett rimligt beslut skulle fattas.

Rasmusson (2009) påpekar i sin rapport att handläggarnas olika attityder och värderingar är betydande i beslutsfattandet. Handläggarens egna förståelse bygger på samhällsmoral, etiska överväganden och bedömningar om vad som är barns bästa. En annan viktig aspekt är tidspressen som ökar risken för att handläggaren blir selektiv i sökandet efter information (Eide & Eide, 2006). Myers (2005) beskriver i sin bok fenomenet tunnelseende eller

”confirmation bias” vilket innebär att vi har en tendens att söka efter information som bekräftar våra egna föreställningar istället för att söka efter relevant information. Det innebär att handläggaren i tidigt stadium samlar in information som blir styrande för det slutgiltiga beslutet trots att man vill sträva efter att möta barnet förutsättningslöst. Information som kommer från andra t.ex. förskola/skola kan också påverka utredningens beslut. Det kan betyda att barn säger olika saker till olika personer, vilket kan innebära ett ifrågasättande av trovärdigheten hos barnet. En annan svårighet i trovärdighetsbedömning är att olika berättelser och versioner ställs mot varandra och blir därmed svårbedömda (Börjesson & Wigzell, 2003). Barn kan vara tystlåtna eller välja att inte berätta någonting alls. Börjesson (2007) menar att det är svårt att bedöma sanningshalten även i de fall där föräldrarnas uppgifter ställs mot varandra eftersom de ofta befinner sig i en tvist och i en krissituation. I de fall underlaget grundas på misstankar och obekräftade påståenden blir det en utmaning för handläggare att göra en bedömning hur sannolikt är det att någonting har hänt och vilka risker det medför på kort och långt sikt. Föräldrar kan ha starkt inflytande på sina barn vilket kan påverka barnen att inte våga berätta om sin situation, detta kan försvåra bedömningen för handläggaren i utredningen. Familjerättssekreterare ställs inför en utmaning att kunna förmedla bedömningen för domstolen så att den tolkas som familjerättssekreteraren menar. Domstolens beslut kan bli ett annat än vad barnet önskar. Mattsson (1998) problematiserar kring att barn inte får uttrycka sin mening i domstolsförfarande och därmed kan inte barns intressen tillgodoses.

Den bedömningen kan bli avgörande och förödande för barnet och det kan också påverka relationen mellan föräldrar och barn negativt (Börjesson, 2007). Resultatet i Hollands (2000) studie visade att det är väsentligt att skapa en god relation mellan föräldrarna och handläggare som en del i ärendehanteringar. En god relation leder till bra samarbete samt ger bättre förutsättning för ett bra beslut för barnet. Holland (2000) menar att det finns flera faktorer som på olika sätt påverkar beslutsfattandet. Hon nämner organisatoriska faktorer, ekonomiska och juridiska ramar som påverkas av den rådande politiska makten. Även Börjesson (2004) berör ämnet makt. Hon menar att vuxna har ett ansvar för barn men när missförhållanden uppstår måste socialtjänstens handläggare ingripa. Därmed får socialtjänsten en maktposition över föräldrarna/vårdnadshavarna. Enligt socialtjänstlagen 11 kap. 10 § har barn som fyllt femton år rätt att själva föra sin talan i mål och ärenden. Yngre barn bör höras om de inte antas ta skada av det och om det tillför utredningen något. När vårdnadshavare inte kan tillgodose barnets behov måste socialtjänsten företräda barnets juridiska och praktiska intresse. Börjesson (2004) understryker att barn kan behöva befrias från makt och ansvar. Vid missförhållanden behöver barn känna att de vuxna tar ansvar då barn inte alltid kan avgöra vad som ligger i deras bästa.

3. TEORETISK REFERENS RAM

I vår studie har vi valt att koppla vårt studieresultat till systemteorin och teorin om gräsrotsbyråkratin. Gräsrotsbyråkrater omfattar tjänstemän som arbetar inom olika myndigheter som till exempel socialtjänstens Familjerätt. På uppdrag från staten är deras uppgift att hjälpa människor med olika behov och stödinsatser. Dessa insatser kan ske på olika nivåer enligt systemteorin. Inom systemteorin betonas processen och denna teori kan kopplas till de tolkningar som familjerättssekreterarna utför när de träffar barn och föräldrar som är i en separationsprocess eller har genomgått den vilket också är en process för barnen.

3.1 Systemteori

Inom systemteorin analyserar och accepterar man det befintliga sociala systemet istället för att förkasta det. Det innebär att man lägger större vikt vid att förändra omgivningen och inte individen (Payne 2008).

Systemteori innebär att det mänskliga systemet är en helhet av flera delar och komponenter. Dessa delar i systemen hänger samman och påverkar varandra i ett ömsesidigt samspel (Payne, 2008). Bronfenbrenner (1981) beskriver systemteorin där omgivningen består av olika strukturer som är sammanbundna med varandra. Teorin belyser hur människan ingår i olika sociala och kulturella sammanhang och har någon form av relation till varandra där dess egenskaper påverkar varandra ömsesidigt. Sociala sammanhang kan alltså studeras utifrån ett helhetsperspektiv. Det som en individ gör måste förstås utifrån det sammanhang som den ingår i. Teorin är uppdelad i flera delar (mikro- meso- och makrosystemen) som alla samspelar med varandra. Inom mikrosystemet finns de närmaste relationerna som t.ex. familj, släkt och nära vänner. Systemteorin betonar att det är viktigt för barn att skapa goda relationer inom mikrosystemet för att på så sätt bli hjälpta och stimulerade i sin utveckling. Inom mesosystemet finner man kontakter som finns i den närmaste omgivningen som skola och arbetsplatser. Makrosystemet består av lagar och normer och värderingar där även politik och ekonomi samt olika subkulturer ingår. Individen formas av sin omgivning där de närmaste personerna som familj och vänner tar plats. Det är däremot den överordnade nivån i makrosystemet som styr och organiserar individens handlingar (Öquist 2003).

Det kan uppstå informationsproblem mellan två system vilket kan ske när familjerättssekreterare och klienten försöker tolka vad som sägs utifrån olika utgångspunkter. Problemet behöver inte ligga hos klienten eller omgivningen utan det kan finnas i samspelet (Moe 1996). För att undvika informationsproblem bör familjerättssekreterare lyssna på klienten för att tillsammans hitta lösningar i klientens situation. Familjerättssekreterarnas arbete sker alltså utifrån individer, familjer, grupper, sociala nätverk, organisationer samt politiska handlingar. Syftet är att få klienten att ta beslut och handla utifrån den egna viljan med hjälp av andra (Payne 2008).

3.2 Gräsrotsbyråkrater

Offentliganställda tjänstemän har i sitt ämbete makten att påverka människornas vardagsliv genom åtgärder och insatser. Dessa tjänstemän har möjlighet till handlingsfrihet, dock inte utan ett visst regelverk och normer att följa, de kallas för gräsrotsbyråkrater. Benämningen gräsrotsbyråkrater som är en svensk översättning, formulerades från början av Michael Lipsky (2010) som myntade begreppet street-level bureaucracy. Detta är ett begrepp som innebär att de offentligt anställda har möjligheter att ta beslut och bestämma om olika åtgärder för den enskilde klienten. Gräsrotsbyråkraterna kan vara personer som polis, socialtjänstemän och lärare och deras uppgift kan vara att fördela olika bidrag eller andra insatser till medborgarna. Dessa personer har en handlingsfrihet som är nödvändig då det inte alltid finns färdiga manualer att följa eller då lagen ger utrymme för tolkningar. Mötet med klienter ska ändå präglas av flexibilitet och medkänsla menar Lipsky (2010). Författaren menar att ju fattigare folket är, desto större inflytande har gräsrotsbyråkraterna. Kontroverser kan uppstå då gräsrotsbyråkraterna fattar beslut som rör och fokuserar på den enskilde individen. Något som kännetecknar gräsrotsbyråkrater är att de sällan vet hur slutresultatet av deras arbete ser ut. Arbetet går ut på att hantera situationer där problem och behov måste undersökas, värderas

och bedömas. Gräsrotsbyråkraterna var från början ingen större inkomstkälla för staten, men på senare år har statusen för denna yrkeskategori stärkts då den offentliga sektorn fått ett starkare inflytande i samhället. Dock finner man gräsrotsbyråkraterna oftast i den hierarkiska organisationens nedre skikt (Lipsky, 2010). Roine Johansson (2007) har vidareutvecklat Lipsky's begrepp och resonerar mer kring det som inbegriper klientkontakter. Dessa kontakter sker inte alltid ansikte mot ansikte utan ibland via telefon eller korrespondens. Han menar att vidareutvecklingen av begreppet gräsrotsbyråkrati är motiverat, då kontakten med klienten inte alltid är det väsentliga utan mer det arbete som gräsrotsbyråkratern gör för den enskilde individen och klienten. Lipsky (2010) menar däremot att mötet mellan klienten och gräsrotsbyråkratern är det väsentliga och att valet av detta yrke handlar mer om att vilja vara till nytta i samhället. Johansson (2007) menar att gräsrotsbyråkraterna i sitt handlingsutrymme har möjlighet att fatta beslut och på så sätt göra skillnad mellan det presenterade problemet och det verkliga problemet. Gräsrotsbyråkraterna har ett dilemma då klienten kan ha ett behov av insatser som är ekonomiskt påfrestande för organisationen, samtidigt som det finns generella regler och direktiv som bestämmer förutsättningarna för relationen. Denna relation kännetecknas också av en maktobalans och beroendeförhållande. Gräsrotsbyråkraterna har ett maktövertag då de ofta har ett kunskapsmässigt och organisatoriskt övertag, samtidigt som klienten är beroende av detta övertag för att få möjlighet till insatser. Lipsky (2010) påpekar att gräsrotsbyråkraterna arbetar med otillräckliga resurser där omständigheter och efterfrågan på deras tjänster ständigt ökar och att de inte alltid utför sitt arbete felfritt men ändå gör sitt bästa utifrån givna förutsättningar.

4. METOD OCH EMPIRISKT MATERIAL

För att undersöka familjerättssekreterarnas upplevelser av barns situation i samband med ärendehantering har denna studie genomförts med en kvalitativ forskningsmetod. Valet av metod grundades i vår önskan att kunna skapa en uppfattning av respondenternas egna beskrivningar samt fördjupning av individernas tankar och känslor. Genom den kvalitativa forskningsintervjun kunde vi få en större kunskap om och en ökad förståelse kring temat för studien (Larsson, Lilja & Mannheimer, 2005). Kvale (1997) beskriver den kvalitativa intervjun som en känslig och kraftfull metod i syfte att fånga erfarenheter i undersökningspersonernas vardagsvärld. I en intervjusituation ges respondenterna möjlighet att förmedla sina kunskaper och berätta om sin situation med egna ord (Kvale och Brinkmann, 2009). Den kvalitativa metoden strävar efter en helhetsbeskrivning genom att mätningar av deltagande observationer samt djupintervjuer. I motsats till den kvantitativa metoden som innehåller insamling av en mängd fakta som sedan analyseras med statistiska metoder (Eliasson, 2010). Utifrån respondenternas beskrivningar ville vi göra tolkningar och kopplingar som kunde leda till mer generella samband och därför lämpade sig den kvalitativa metoden i vår studie. Den fenomenologiska metoden gav utrymme för sökande efter innebörd i studiens material.

Studien utgick från en induktiv ansats vilket innebär att forskningen utgår från empirin i försök att hitta nya teorier (Larsson, Lilja & Mannheimer, 2005). Denna ansats har använts vid analys av studiens resultat eftersom det inte fanns en klar teoretisk utgångspunkt vid studiens början (Larsson et al., 2005). Utifrån den induktiva ansatsen bemöter vi som forskare verkligheten nästintill utan förväntningar för att senare koppla den till en relevant teori. Larsson, Lilja och Mannheimer (2005) beskriver att induktiv ansats innebär att man av ett observerat fenomen kan dra slutsatsen att fenomenet gäller i alla liknande fall (Larsson et al., 2005). Inom den kvalitativa forskningen har den induktiva ansatsen använts för att skapa

förutsättningar för att den studerade aktören ska subjektivt beskriva sina upplevelser (Larsson et al., 2005), vilket vi strävar efter i vår studie.

4.1 Urval och deltagare

För att besvara studiens syfte och frågeställningar intervjuade vi familjerättssekreterare på Familjerätten. Personerna som deltagit i studien valdes strategiskt (Larsson et al., 2005) vilket innebär att vi valde deltagare som bedömdes som lämpliga utifrån deras yrke och kompetens. Urvalet av familjerättssekreterare gjordes utifrån ett bekvämlighetsurval där vi tog kontakt med deltagare som fanns i vår närhet. Totalt har åtta intervjuer blivit genomförda med åtta kvinnliga familjerättssekreterare i tre mellanstora städer i Mellansverige. Endast kvinnliga familjerättssekreterare valde att delta i vår studie. Kvale och Brinkmann (2009) betonar att det är bättre att ha färre antalet intervjuer men av bra kvalitet än många av sämre kvalitet. Antalet genomförda intervjuer var beroende av den tid som fanns till förfogande. Samtliga familjerättssekreterare informerades om studien och tillfrågades om de ville delta.

4.2 Datainsamling och genomförande

Datainsamlingen har skett genom en semistrukturerad intervjuguide (Bilaga 2) där respondenterna fick möjlighet att svara fritt på intervjufrågorna vilket kunde öka studiens reliabilitet. Intervjuguidens halvstrukturella karaktär innebar att vi hade en guide med frågor med möjligheten att ändra ordningsföljden under intervjun för att den skulle upplevas som ett samtal (Kvale och Brinkmann, 2009). Valet av intervjuguiden gav möjlighet att strukturera om frågorna under intervjuns gång så att följdfrågor kunde ställas, vilket minskade risken för att vi skulle förbise väsentlig information och att missförstånd kunde undvikas. Tanken med intervjuerna var att få fram djupa och detaljrika skildringar (Kvale och Brinkmann, 2009).

Intervjufrågorna hade formulerats för att besvara studiens frågeställningar. De första intervjufrågorna var av faktakaraktär där respondenterna tillfrågades om yrkeserfarenhet och utbildning samt hur länge de hade arbetat på familjerätten. Sedan övergick frågorna till att vara mer övergripande. Ledande frågor samt frågor av känslig karaktär undveks. Det fanns en medvetenhet om att våra eventuella reaktioner under intervjuer kunde påverka respondenterna eller förstärka deras svar positivt eller negativt därför undvek vi att visa sådana reaktioner (Kvale och Brinkmann, 2009). Respondenternas kroppsspråk, tonfall och mimik kunde förstärka innebörden i deras svar. Våra tolkningar av respondenternas kroppsspråk under intervjuerna var subjektiva.

För att testa intervjufrågorna genomförde vi två pilotintervjuer med personer som arbetade på ett Familjecentrum med barn och föräldrar som befann sig i en separationsprocess. På så sätt kunde vi prova om frågorna var tydliga, lättförståeliga och om de var relevanta för vår studie. Efter pilotintervjuerna omformulerades frågorna för att bli mer öppna samt bättre kunna passa familjerättssekreterarna. Pilotintervjuerna gjorde vår studie mer tillförlitlig. Vi var medvetna om att familjerättssekreterarnas arbete och erfarenheter kunde skilja sig från dem som arbetade på Familjecentrum. Vi använde oss inte av pilotintervjuerna i studieresultatet.

Kontakten med familjerättssekreterare i Mellansverige hade först tagits via telefon och därefter skickades ett missivbrev (Bilaga 1), med kort presentation samt information om studiens syfte och intervjuns tidsåtgång. Plats för intervjuerna bokades via mail. Respondenterna valde att bli intervjuade på sin arbetsplats utifrån vad som var tillgängligt och

bekvämt för dem. Vid tiden för intervjuundersökningen informerades deltagarna om studiens syfte, de etiska regler och aspekter som vi rättade oss efter i vår studie samt information om hur lång tid intervjuerna skulle ta. Ingen av respondenterna fick intervjufrågorna på förhand eftersom avsikten var att få fram spontana svar. Hela intervjun spelades in på band efter att respondenterna hade gett sitt samtycke till det. Detta för att få mer exakt och tillförlitlig resultat där vi delvis kunde citera respondenterna samt att återlyssna på vad som sades efter intervjun. Dessutom gav ljudinspelningen oss möjligheten att fokusera mer på frågorna och lyssna på respondenterna. Innan intervjutillfällena hade vi bestämt att en av oss skulle ställa intervjufrågorna och den andra anteckna. Detta för att fokusera på vad respondenterna berättade och för att förhindra förlusten av data om det uppstod ett tekniskt fel. En och samma person intervjuade alla åtta deltagare för att öka reliabiliteten. Båda hade till uppgift att observera respondenternas kroppsspråk, mimik och tonfall. Följdfrågor och eventuella kommentarer har tillkommit under intervjun. I slutet av intervjun gavs respondenterna möjligheten att tillägga det de ansåg hade förbisetts under intervjun. Dessutom tillfrågades de om det fanns möjlighet för ytterligare kontakt för eventuella klargöranden. Respondenterna gavs också möjlighet att ta del av studiens slutliga resultat.

4.3 Databearbetning och analysmetod

För att analysera resultatet i denna studie har vi använt en fenomenologisk ansats. Syftet är att försöka beskriva fenomenet ”familjerättsekreterarnas upplevelser av barns situation i samband med ärendehantering”. Kvale (1997) skriver att begreppet fenomenologi grundades som filosofi av Edmun Husserl och därefter vidareutvecklades av andra forskare. Fenomenologi strävar efter att förstå och studera hur individen upplever sin värld. Kvale (1997) menar att fenomenologisk reduktion innebär att forskaren ska komma fram till en förutsättningslös beskrivning av fenomenets väsen. Genom den fenomenologiska ansatsen har vi förutsättningslöst lyssnat till familjerättssekreterarnas berättelser och upplevelser i deras vardagliga miljö. Däremot understryker Kvale (1997) att det inte behöver medföra att man som forskare inte kan ha några förutfattade meningar, istället menar författarna att man ska vara kritisk i analysen av fenomenet. Som forskare strävar vi efter att beskriva ett fenomen utan att döma eller tro oss veta hur familjerättssekreterarna upplever fenomenet.

Intervjuerna har transkriberats, analyserats och tolkats utifrån den fenomenologiska ansatsen (Kvale och Brinkmann, 2009). Vi transkriberade fyra intervjuer var och därefter korrekturläste vi varandras transkriberingar. Intervjuerna har skrivits ut så ordagrant som möjligt. Däremot har vissa paralingvistiska drag såsom pauser, avbrott, suckar och intonationer utelämnats då det inte tillför något i vår analys. I de åtta intervjuerna har vi sökt efter gemensamma teman. Under dessa teman har vi sökt efter skillnader och likheter mellan respondenternas beskrivningar. Eftersom flera respondenter har gett oss liknande svar har vi sammanställt de i teman. Vid användning av citat avlyssnades ljudupptagningen ännu en gång för att kunna återge respondenternas beskrivningar ordagrant. Även i citat har paralingvistiska drag utelämnats.

4.4 Etiska aspekter

Forskning är en ständig pågående process som påverkar både individen och samhället. Det är av vikt att forskningen upprätthåller en hög kvalitet och därför är det väsentligt att forskare beaktar forskningskravet. Vetenskapsrådet (2003) har tagit fram fyra forskningsetiska krav som vi har förhållit oss till i denna studie. Dessa fyra forskningsetiska krav är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Informationskravet uppfylldes delvis vid första kontakten med familjerättssekreterarna då studiens syfte redogjordes. Vid intervjutillfällena med familjerättssekreterarna fick de en utförligare redogörelse om de etiska principerna. Samtycke inhämtades från respondenterna om de ville medverka i studien. Det fanns inga frågor av privat eller etisk natur som kunde vara känsliga för respondenterna. Vid intervjutillfällena informerades deltagarna om att allt deltagande var frivilligt och att de kunde avbryta sin medverkan när de ville utan att det skulle medföra några negativa följder. Deltagarna fick veta att deras svar skulle behandlas med konfidentialitet, vilket innebar att data inte skulle kunna identifieras och att de skulle förbli anonyma i studien genom att vi tilldelade dem fiktiva namn. Intervjupersonernas namn spelades inte in på band. Det inspelade intervjumaterialet raderades direkt efter transkriberingen, vilket intervjupersonerna informerades om i förväg. Deltagarna informerades även om att alla uppgifter som framkom vid intervjun skulle endast användas för studien, vilket det också har gjorts.

För att garantera respondenternas anonymitet presenteras de inte individuellt. Istället har vi strävat efter att redovisa deras svar utifrån olika teman. De citat som använts i studien går inte att koppla till någon enskild respondent.

4.5 Validitet och reliabilitet

Med validitet menas att man verkligen undersöker det som studien syftar till (Kvale och Brinkmann, 2009). Vi har strävat efter att öka den interna validiteten genom att formulera intervjufrågor och enkätfrågor utifrån studiens syfte och frågeställningar. Däremot ifrågasätter vi validiteten då vi använder vår förförståelse, kunskaper och erfarenheter i tolkningen av materialet. Eftersom denna studie baseras på ett litet urval av deltagare är den externa validiteten låg, samtidigt är syftet med vår kvalitativa studie att kunna ge djupa och detaljrika beskrivningar, vilket innebär att resultatet inte kan generaliseras (Larsson et al., 2005).

Vi genomförde två pilotintervjuer med två socionomer som arbetade på ett Familjecentrum med barn och föräldrar som befann sig i en separationsprocess, detta för att stärka validiteten. Genom att vi har informerat familjerättssekreterare om att de skulle förbli anonyma och att de skulle få fiktiva namn i studien menar vi på att studiens validitet kunde stärkas på så sätt att respondenterna har vågat prata mer öppet om sina upplevelser och erfarenheter.

Reliabilitet kan uppnås när tillförlitligheten det vill säga mätningen är rätt genomförd. Studien ska kunna genomföras med samma resultat av andra forskare, vilket innebär att studien får en högre reliabilitet. Som forskare kan vi tolka samma resultat olika utifrån våra tidigare kunskaper och erfarenheter. Vår studie består av en kvalitativ metod där respondenternas svar kan variera utifrån olika faktorer som exempelvis sinnestämning, språkliga missförstånd, bristande kommunikation vid intervjutillfället. Vi är medvetna om att dessa faktorer kan påverka reliabiliteten men behöver inte nödvändigtvis göra det.

5. RESULTAT OCH ANALYS

I detta avsnitt kommer vi att presentera resultat av de åtta intervjuer som vi genomfört. Vi har valt att presentera resultatet utifrån ett antal teman som är sammankopplade med studiens syfte och frågeställningar. Teman som familjerättssekreterarnas roll, uppdrag och samtal som instrument har inga gränser och flyter in i varandra. Analysen av resultatet presenteras övergripande genom hela resultatdelen. Vi börjar med att presentera respondenterna utifrån deras bakgrund och arbetslivserfarenhet. För att lyfta essensen i respondenternas svar på våra intervjufrågor har vi valt att ha med ett antal citat som belyser respondenternas olika utgångspunkter och tolkningar.

5.1 Presentation av respondenterna

Våra respondenter består av åtta kvinnliga familjerättssekreterare som arbetar på Familjerätten i tre mellanstora städer i Mellansverige. Medelåldern på familjerättssekreterarna är mellan 40-50 år. Respondenterna har varierande akademisk utbildning. Hälften av dem har en socionomutbildning och övriga familjerättssekreterare är beteendevetare och sociologer. En del av dem har pedagogiska och juridiska inriktningar under sin utbildning. Några av respondenterna har olika vidareutbildningar i samtalsmetodik, familjeterapeutisk utbildning, systemteori och lösningsfokuserat arbete, handledarutbildning och utbildningar med inriktning mot barnrätt. Vid tiden för intervjutillfällena hade fem av åtta familjerättssekreterare arbetat tre år eller mindre på Familjerätten. De andra tre familjerättssekreterarna har arbetat mellan cirka 10-25 år på Familjerätten. Samtliga respondenter har olika arbetslivserfarenheter. De flesta har arbetat med olika uppdrag inom socialtjänsten, ekonomiskt bistånd, familjehemssekreterare, utredningar inom missbruksvård samt inom hälso- och sjukvården.

5.2 Familjerättssekreterarnas upplevelser av sitt uppdrag och sin roll

Familjerättssekreterarna arbetar med barn och familjer på individ, grupp och samhällsnivå vilket stämmer med systemteorin som är uppdelad i mikro-, meso- och makrosystemen. I vårdnads, boende- och umgängesärenden har familjerättsekreterare barnet i fokus. Information kan behöva hämtas in från barnets nätverk som familj och släkt. Precis som systemteorins mesosystem, består den av kontakter som finns i den närmaste omgivning som förskola och skola, tar familjerättssekreterare vid behov kontakt med dessa instanser. Vid ärenden är familjerättssekreterare styrda av politiska och ekonomiska lagar och normer på makronivå, detta påpekar även Holland (1999) i sin studie. Dessa personer har enligt gräsrotsbyråkratin en handlingsfrihet som är nödvändig då det inte alltid finns färdiga manualer att följa eller då lagen ger utrymme för tolkningar. Något som kännetecknar gräsrotsbyråkrater är att de sällan vet hur slutresultatet av deras arbete ser ut vilket gäller även familjerättssekreterare. Familjerättssekreterare har ett dilemma då familjer kan ha ett behov av insatser som är ekonomiskt påfrestande för organisationen. Deras uppdrag kännetecknas också av en maktobalans och beroendeförhållande.

Alla respondenter har tagit upp sin roll i utredningar som de har problematiserat och diskuterat kring. Problematiseringen handlar om att de teoretiskt har ett konkret uppdrag vid vårdnads, boende- och umgängesärenden men i praktiken får uppdraget en behandlande och terapeutisk karaktär. Respondenterna beskriver sin roll som mångsidig det vill säga

informativ, stödjande och behandlande. Familjerättssekreterarnas bedömningar baseras delvis på forskning, teorier och lagstiftning liksom Rasmussons (2009) belyser i sin rapport. Drury-Hudsons (1999) tidigare forskning bekräftar att den emiriska kunskapen, personlig kunskap och praktisk erfarenhet är förutsättning för att göra en bra bedömning.

Som tidigare nämnts så utreder familjerättssekreterare på uppdrag från tingsrätten i vårdnads, boende- och umgängesärenden. Dessutom företräder familjerättssekreterarna barnen i tingsrätten då en utredning är aktuell. De träffar barn i alla vårdnadsutredningar där det finns möjlighet. En respondent säger: *"I en vårdnadsutredning träffar man barnet flera gånger och man träffar barnet så många gånger som man anser behövs för att få så pass vid förståelse för barnets situation"*. Även Börjessons (2004) rapport visar att socialtjänsten bör ha samtal med barn för att det är en viktig del vid ärendehantering inför ett domstolsbeslut. Familjerättssekreterare träffar även barn vid snabbupplysningar som är ett tillfälligt beslut innan vårdnadsutredningen är klar hos tingsrätten. Vid vårdnadsutredningar har familjerättssekreterarna ett samtal med barnets föräldrar och intervjuar dem. Samtal med barnets föräldrar är en del i ärendehantering vilket Hollands (1999) studie visar är en förutsättning för en god relation och därmed ett bra beslut för barnet. Lipsky (2010) menar även han att mötet och relationen med klienten och gräsrotsbyråkratern är väsentligt vid ett beslutsfattande. Vid ärendehantering gör familjerättssekreterare ett hembesök där man träffar både föräldrar och barn i hemmiljön. Hembesök sker oftast i samband med större utredningar. Även skolbesök kan förekomma.

En respondent beskriver:

Framför allt kan skolan ge en bild av relationen mellan barn och föräldrar det kan vi också se under hembesöken vi har ... Det är svårt för oss att se härifrån hur relationen har förändrats mer än vad föräldrarna väljer att berätta och det förskolan har att beskriva ...

De träffar även barnen enskilt men detta sker på Familjerätten. Vid de flesta utredningarna träffar familjerättssekreterare barnen två till tre gånger men i vissa fall kan antalet träffar variera från ett till sju gånger. En respondent säger: *"Förutom hembesök gör vi ett informationsbesök och ett utredningsbesök, en återkoppling och en redovisning av vad vi kommit fram till ... alltså fem besök ... tror jag är närmare sanningen."* Ibland väljer familjerättssekreterarna att inte träffa barnen då det finns särskilda omständigheter. Det kan vara om barnet är för litet och inte kan tala eller om barnet har en psykisk eller fysisk sjukdom som förhindrar samtal. Respondenterna berättar att de använder olika instrument i samtal som tejpingsdockor, känslkort och nätverkskort som ska hjälpa barnen att förklara sin situation. Flertalet respondenter anser att samtal kan ha en behandlande karaktär.

En respondent säger:

En del i det här med samtal med barn är ju på sätt och vis en behandlande situation, då rättssäkerhet och rättighet inför ett beslut, men det har ju andra goda gärningar för barnet som psykologisk avlastning ... den funktionen har också ett barnsamtal.

Ett par familjerättssekreterare påpekar att de inte har några behandlande uppdrag alls. Så här beskriver samma respondent, som i föregående citat, sitt uppdrag:

Jag har ju inget behandlade uppdrag alls. Mitt uppdrag är ju att ta reda på att insamla information för att kunna göra en bra bedömning om vad som är just det här barnets bästa när det gäller, vårdnad, boende och umgänge. Vi gör ett förslag till tingsrätten för ett beslut eftersom det är vi som träffar barnet. Det är ju föräldrarna som har en konflikt och barnen kommer ju inte till tals i en domstol, så på det här viset blir ju vi en sorts förespråkare för barnet.

En annan respondent berättar:

Ja egentligen ska jag inte hjälpa barnen genom separationsprocessen. Vi har ju fått direktiv om att inte fördjupa oss i ärendet utan bara ta de uppgifter som vi behöver för att verkställa beslutet. Mer ska vi inte gå in. Och det kanske är där vi ska vara tänker jag. Att hjälpa barn i en separationsprocess ligger utöver vad vi ska göra. Jag tänker att i en utredning så är det ju informationsinhämtande, det är ju mitt jobb.

Familjerättssekreterare som intervjuats i denna studie tar upp att de inte har så mycket underlag för hur situationen för barnet var innan separationen och innan familjerna kommer till Familjerätten. Respondenterna har uttryckt att det kan vara svårt att uttala sig om i vilket skede de träffar barnen i separationsprocessen. Det är inte ofta föräldrarna och barnen är i kontakt med Familjerätten när separationen är alldeles ny. En respondent påpekar: ”Vi jobbar inte i de lyckliga separationerna.” I de flesta fall har de familjer som var aktuella på Familjerätten varit separerade allt ifrån några månader till flera år när träffarna äger rum.

En respondent menar:

Vi träffar ju föräldrarna och barnen när det redan är färdigt, när man redan har separerat. Det vi får är delvis en historia på hur det har varit. Vi ska inte uppehålla oss så mycket på historia utan vi ska fokusera på lösningar ... Även om vi gör en utredning så är det fritt fram för föräldrarna att komma överrens och det är det som är målet också.

Familjerättssekreterare har för avsikt att se om någon förälder bedöms som olämplig, samt att se hur barnet mår och om det behövs någon form av insatser från socialtjänsten. Det kan komma in barn som visar sig far illa och familjerättssekreterarna gör då en anmälan till socialtjänsten, utifrån sin anmälningsskyldighet. Liksom Börjessons (2004) rapport visar att vuxna har ett ansvar för barn och när missförhållanden uppstår måste socialtjänsten ingripa. Socialtjänsten har därmed en maktposition över föräldrarna. Socialarbetare som arbetar med myndighetsutövning faller under gräsrotsbyråkratin. De har ofta ett kunskapsmässigt och organisatoriskt maktövertag, samtidigt som klienten är beroende av detta övertag för att få möjlighet till insatser.

En respondent berättar att många av de familjer som hamnar på Familjerätten är aktuella inom socialtjänsten och har multiproblem vid sidan av separation. Det kan vara problematik inom

familjen där förekomsten av hot om våld, alkoholmissbruk och psykiska problem finns. Samma respondent berättar att familjerättssekreterare kategoriserar familjerna:

Det är för att vi ska se vilka vi behöver prioritera när det står i kö för utredningar, om vi ser att det är mycket och exempelvis hot om våld då kan vi prioritera ett sånt ärende för att det ska bli fort färdigt.

Respondenter uppger att de alltid försöker att ha barnperspektivet och barnrättighetsperspektivet i fokus vid alla ärenden gällande barn. De uppger att det är särskilt viktigt att man träffar barnet flera gånger och lär känna barnet som individ för att kunna göra en bra bedömning vid vårdnads, boende- och umgängesutredning. Enligt reglerna ska barnet alltid höras och familjerättssekreterare behöver se barnet som en indirekt part i ärendet med behov och rätt att ta plats. Barnet har alltid behov av att förstå sitt sammanhang och att få hjälp att tolka.

En respondent säger:

Jag ger dem ord för vad de inte själva kan sätta ord på. Det blir en typ av behandling och ofta frågar barn och föräldrar om de får fortsätta träffa mig. Jag tycker att jag utifrån mitt uppdrag som vårdnadsutredare idag gör en del som bidrar till bearbetning hos barnen i separationsprocessen.

Familjerättssekreterarna beskriver att de går in i olika roller i sitt arbete. I rollen som utredaren samlar de underlag för ett beslut som ser till barnets bästa. Många barn är omedvetna om sina rättigheter och respondenterna beskriver att de fungerar som informanter där de informerar barn om deras rättigheter. Enligt Rasmussons (2009) är det viktigt att tänka på att även om barnet kan användas som informationskälla har det också rätt att få information vilket ofta kan glömmas bort. Våra respondenter uppger att i samtal med barn har familjerättssekreterarna en stödjande roll. De försöker att arbeta med att lugna ner och bekräfta barnet och visar att de förstår att barnet har det väldigt svårt. Enligt familjerättssekreterarna består deras uppdrag i att lyfta bort skuld och skamkänslor från barnet. Även det stämmer med fynd från Rasmussons (2009) rapport, att det ligger i handläggarens roll att befria barnet från skuld och ansvar genom att uppmärksamma föräldrarna om att barnet befinner sig i en lojalitetskonflikt.

En respondent säger:

Samtal med barn är ju inte till bara för att vi ska få ut information av barnet utan det är lika mycket och mer för att vi ska få möjlighet att lyfta skuld ifrån barnet om det finns där och tala om och lägga den tillbaka där den hör hemma och tala om att det är många barn som kommer till oss och att de är inte ensamma.

Alla våra respondenter betonar föräldrarnas ansvar för barnens känslor och bearbetning av separationen. En respondent påpekar att man bör uppmärksamma föräldrarna redan i informationssamtalet att känslor kan rivas upp hos barnet. Respondenten anser att ansvaret ligger hos föräldrarna att ge barnet stöd i separationsprocessen. En annan respondent menar att det inte kan vara skadligt att prata om svåra saker. Respondenten säger: ”Jag tror att det är värre att inte prata om det. Jag tror inte vi kan göra det värre för barn än som det redan har.” Detta blir motsägelsefullt till vad Börjessons (2004) rapport visar. Den visar att socialsekreterare ställer sig tveksamma till samtal med barn därför att det finns en oro över att

samtalet kan ha en skadlig inverkan på barnet. Hon poängterar även i sin rapport att handläggarens egen förståelse, kunskaper samt tidigare erfarenheter får betydelse för hur handläggaren tolkar barnets situation i sin professionella utövning. En respondent säger: *”Jag tycker att det här yrket är ett mycket administrativt arbete med mycket tänkande och tolkande runt barnet.”* Ett antagande kan vara att upplevelsen av egen barndom påverkar familjerättssekreterarnas förmåga att kunna förstå barns situation.

5.3 Familjerättssekreterarnas upplevelser av vikten av samtal

Våra respondenter har beskrivit samtal som ett viktigt instrument i sitt arbete. Dessa samtal har olika syften. För att kunna samtala med barn måste familjerättssekreterare få vårdnadshavarnas samtycke.

En respondent säger:

... vi måste ju alltid ha föräldrarnas tillåtelse att prata med barnen, det står i Föräldrabalken att vi ska göra så. Om föräldrarna säger nej kan vi inte prata med barnen och vi måste ha båda föräldrarnas tillåtelse om de har gemensam vårdnad. Det brukar inte vara några större problem men det har ju hänt att föräldrarna vägrat. Det händer rätt sällan och det brukar ofta handla om att de tycker att barnen är så utsatta i andra sammanhang att de inte vill prata med barnen.

I barnsamtalen framkommer det att familjerättssekreterarna försöker förklara och ge barnen en klar bild av situationen så att barnen kan greppa sin verklighet. Familjerättssekreterare som vi har intervjuat uppger att de försöker att lyssna på barnen och vara ärliga mot dem. En respondent understryker: *”Jag skulle vilja stryka under att det är viktigt att lyssna på barnen.”* Börjesson (2004) menar att barnet har ett eget expertperspektiv vilket innebär att barnet har sin egen syn på sig själv och sin situation. Detta framkommer tydligt av våra respondenter. I vissa fall kan barnen få höra sanningen för första gången. De får veta att de är värda att bli lyssnade på och får veta sina rättigheter och att de har rätt att bli respekterade som individer. Familjerättssekreterare försöker att prata öppet med barnet och tala om att man vet att deras föräldrar bråkar, men att det inte är barnets fel och därmed försöker familjerättssekreterarna lyfta av skamkänslor från barnet. Något som också kommer fram är att familjerättssekreterarna försöker lägga över stora delar av ansvaret för barnet på föräldrarna, eftersom Familjerätten inte är en pedagogisk verksamhet. Det framkommer att familjerättssekreterarna inte anser sig ha kompetensen eller befogenheten att hjälpa barnen genom separationsprocessen eftersom deras huvuduppgift är ärendehanteringar. I samtal har familjerättssekreterare barnperspektivet i fokus och frågar sig hur det blir bäst för barnet. Våra respondenter uppger att de försöker att ta stor hänsyn till vad barnet själv tycker. Barnets åsikt kan väga tungt beroende på ålder och mognad. Barnets ålder och mognad påverkar också samtalets innehåll och riktning menar Rasmusson (2009) i sin rapport vilket stämmer överrens med resultatet i vår studie. Rasmusson (2009) betonar att om barnet inte har förmåga att förmedla sin vilja och upplevelse kan detta vara ett hinder i utredningar. Detta överrensstämmer med socialtjänstlagen 3 kap. 5 § som föreskriver att hänsyn ska tas till barnets vilja och inställning med beaktande av dess ålder och mognad när det rör en åtgärd. Några respondenter betonar vikten av uppföljningssamtal för att förklara domstolsbeslut för barnet. Ett domstolsbeslut kan gå emot barnets vilja och denna konflikt belyses i systemteorin där olika system kolliderar med varandra.

En respondent beskriver det så här:

Det svåraste vi kanske har är när barn har verkligen sagt vad de tycker men att tingsrättens beslut ändå inte följer vad barnen tänker och tycker. Det är en bit som vi inte kan styra över hur rätten sen beslutar. Då kan barn verkligen falla ihop. Man har gjort sitt yttersta, man har anförtrott sig och man har öppnat sig och berättat om sin situation men blir inte tagen på allvar, det händer. Sen finns det många andra perspektiv att ta hänsyn till, så det kan ju vara så att barn vill ha saker som är inte bra för dem men det är viktigt att följa upp sånt.

Respondenten menar att det är viktigt att barnet ska förstå konsekvenserna av beslutet som kan påverka och ändra vardagen för barnet. Konsekvenserna kan vara att den ena förälder får vårdnaden om barnet eller att barnet är tvunget att flytta till den andra föräldern.

Vid utredningssamtal tar familjerättssekreterare hjälp av *tejpingdockor* för att förklara för barnen samt att förstå barnet bättre. Tejpingdockor är träfigurer i olika åldrar och kön samt utseende. Dessa dockor används som modeller och representerar personer i barnets närmaste omgivning. Familjerättssekreterarna ger barnen en möjlighet att rita och berätta om sin livssituation.

En respondent beskriver:

Jag brukar ju låta barn rita de personer som är viktiga för de och det brukar märkas i berättelsen att de är påverkade också, vilket får konsekvenser i vardagen. Jag märker på det de berättar tillsammans med teckningen. Teckningen är ju egentligen ett hjälpmedel för att de ska kunna berätta för att det är lättare att fokusera för de och så pratar man samtidigt. Det är inte alla barn som klarar av att prata så här och det är inte alla barn som kan visa det heller, det är högst individuellt.

I samtal använder familjerättssekreterarna även nätverkskort för att se barnets uppfattning av sin situation och relation till övriga familjemedlemmar. Rasmussen (2009) visar i sin rapport att dessa instrument underlättar samtalet med barn.

Familjerättssekreterarna menar att det är viktigt att samtala med både barnet och föräldrarna för att stärka dem i deras roller så att de kan reda ut sina känslor, befria dem från deras skulder. Barnet anses annars riskera att få en negativ självbild. Respondenterna brukar ibland förklara för föräldrarna att barnet är femtio procent av mamma och femtio procent av pappa. Det betyder att när föräldrarna säger någonting negativt om den andre så säger de även negativa saker om femtio procent av barnet. Respondenternas argument i samtal med föräldrarna är att om de avvisar den andra föräldern så avvisar man även halva barnet. Barnen mår väldigt dåligt av detta enligt familjerättssekreterarna. Det är också en viktig del när familjerättssekreterarna bedömer två föräldrar, hur de pratar om den andre vuxne i barnets närhet, om man kan skilja på sådana saker som är konflikter eller inte. Respondenterna försöker vara observanta på hur föräldrarna framhäver varandra i samtalet eftersom det påverkar barnet.

Respondenterna upplever att samtalet med barnen på sätt och vis har en behandlande funktion i form av psykologisk avlastning. Familjerättssekreterarna anser att de ger barnen ett socialt stöd då barnet får berätta om sig självt.

Barn som kan upplevas svåra att nå i samtalet är lätta att förbise med argumentet att barnet är obekvämt, spönt, svårt att uttrycka sig och att man utifrån det vill bespara barnet fler samtal, då man bedömer att det inte ska leda någon vart. Just i dessa typer av ärenden anser flera av familjerättssekreterarna att det är särskilt viktigt att ge barnet tid och erbjuda flera samtal och kanske frångå gängse rutiner och hitta andra sätt att prata med barnet på. Detta stämmer överrens med Börjessons (2004) rapport i vilken hon anser att flera samtal med barnet är nödvändigt för att barnet ska känna sig trygg i samtalssituationen och få förtroende till samtalsledaren. På så sätt kan barnet ge mer information. Börjesson (2004) anser också att samtalet kan väcka starka känslor och minnen vilket kan göra barnet trött och okoncentrerat och därför kan det finnas skäl till flera samtal.

En av våra respondenter berättar:

Barn är olika och behöver olika tid och förutsättningar för att känna sig tillräckligt bekväma och trygga för att vilja prata. I de fall barnen har svårigheter att samtala kan man ändå få en bra bild av barnet genom att träffa det och umgås med det.

Några respondenter anser inte att det egentligen uppkommer mycket nya känslor hos barnen bara för att de sitter i samtal med en familjerättssekreterare. Men de känslor som ändå kommer fram ska föräldrarna hjälpa barnen att bearbeta. Det framkommer att man kanske bör uppmärksamma föräldrarna på det redan i informationssamtalet, att känslor kan rivas upp hos barnet. Det uppfattas som en brist att man inte gör det. Det påpekas att man inte vet med säkerhet hur andra kollegor gör i informationssamtalen. Våra respondenter menar att det är viktigt att ta upp det med föräldrarna så de förstår att de måste finnas till hands för sina barn. Känslorna kan ju landa hos barnet lång tid efter att det gått ifrån Familjerätten och att det finns insikter om att reaktionen skulle komma senare.

Flera av våra respondenter menar att de upplever att deras kompetens i hur man samtalar med barn delvis brister. Familjerättssekreterare har framfört att de vill ha vidareutbildning i barnssamtal och vårdnadsutredningar, för att bland annat kunna hålla sig ajour med lagstiftningen och underlätta utredningsprocessen och beslutsfattandet.

En respondent säger:

Jag skulle vilja förändra och få mer påfyllnad i utbildningar som barnsamtal och vårdnadsutredningar. Samtal är ju det som vi jobbar med så det skulle jag vilja ha påfyllning hela tiden ... Det finns ingen tanke om det från arbetsgivaren men det har med ekonomi att göra ... Det är något som man får skaffa sig på egen hand.

Börjessons (2007) tidigare forskning belyser också vikten av ständig kompetensutveckling för att kunna göra säkrare bedömningar som underlag för beslut. Drury-Hudsons (1999) studie där hon jämför nyexaminerade socialarbetare med socialarbetare med erfarenhet visar också att kunskapen om lagstiftningen är betydande för att förstå de rättsliga ramarna och vad som krävs för att fatta ett befogat beslut. Hennes studie visar att de nyexaminerade socialarbetarna har mindre kunskap och förståelse om lagstiftning. Respondenterna anser att den som avser att jobba på Familjerätten bör ha erfarenhet och de ämnar inte ta in nyexaminerade. Majoriteten av familjerättssekreterarna i vår studie uppger att deras arbetsgivare ställer sig positiva till vidareutbildning men resurserna räcker inte till.

5.4 Familjerättssekreterarnas upplevelser av föräldrarollen i samband med separationen

Familjerättssekreterarna träffar familjen då de befinner sig i kris och barnen kommer ofta i skuggan av föräldrarnas konflikt. Föräldrarna är ofta väldigt upptagna med sin egen konflikt och de har svårigheter att se barnens behov. Familjerättssekreterarna menar att föräldrarnas uppmärksamhet på barnets psykiska och fysiska hälsa kan brista. Föräldrarnas uppfattning om vad som är bäst för barnet kan variera från familj till familj. En respondent säger: *"Alla föräldrar vill sina barns bästa utifrån det de uppfattar som barns bästa ..."* En del har djupare kunskap om barnets behov och andra mer ytliga, en del föräldrar har större problem som gör att det blir svårt för dem att se barnets behov. En familjerättssekreterare säger: *"I vårdnadsutredningar ... inför kriterierna när man gör en bedömning, att föräldrarna har en förmåga att sätta barnets behov framför sina egna och det kan vara ganska avgörande del för vilken förälder som man anser lämplig eller inte ..."* Ibland kan själva konflikten ta över och hamna i fokus istället för barnets hälsa och då får familjerättssekreterarna försöka återföra fokuset på barnet. Föräldrarna är ofta medvetna om barnets psykiska hälsa rent teoretiskt, men den egna konflikten kan göra det svårt att praktiskt styra sina känslor och handlingar vid separationen. De kan vara egocentriska och sakna förmågan att ta in barnets perspektiv. Barnet har onekligen rätt till sina båda föräldrar men det innebär inte att barnet *måste* leva eller umgås med en förälder under alla omständigheter menar våra respondenter liksom Börjesson (2007) i sin rapport. En del föräldrar lider brist på förmågan att lyssna på sina barn. En förälder som själv inte mår bra beskriver ofta barnen antingen som att de är äldre än de är och att de förstår mer än vad de egentligen gör. En del beskriver barnen negativt, de har svårt att beskriva barnens positiva egenskaper. Det kan bero på att det blir påfrestande att ta hand om barnet i en separation när man egentligen inte orkar med det. En sådan projicering på ett barn är inte gynnsamt för dess utveckling då ens förälder i stället fokuserar på sitt barns negativa beteenden.

Respondenterna menar att det finns olika grader av ansvarstagande hos föräldrarna där en del föräldrar är väldigt oroliga för sina barn och de söker ofta hjälp på BUP. En familjerättssekreterare har fått svaret från en förälder att personalen på BUP säger att föräldrarna bör hålla sams och att det är en naturlig reaktion hos barnet. Ofta har föräldrar inte stöd att hämta från myndigheterna menar respondenten. Däremot belyser familjerättssekreterare vikten av att kunna erbjuda föräldrautbildningar som ett stöd för föräldrar och barn.

5.5 Familjerättssekreterarnas upplevelser av separationens påverkan på barn

Enligt våra respondenter framkommer det i samtal att barn alltid påverkas av en separation. Barnen påverkas både fysiskt och psykiskt. Studien visar att föräldrarnas separation ofta har en negativ inverkan på barns hälsa men det framkommer även att det kan vara en process med positiva konsekvenser. En respondent påpekar: *"Det finns ingen generell uppfattning om hur barn påverkas av sina föräldrars separation."* Flertalet av respondenterna anser att föräldrarna är medvetna om sina barns fysiska och psykiska hälsa och vill sina barn väl.

5.5.1 Separationens påverkan på barns fysiska hälsa

När respondenterna tillfrågas om hur föräldrarnas separation kan påverka barnen framkommer det att barn ofta visar somatiska symptom. De kan ha ont i magen, visa tecken på nervositet och ilska, vilket de kan visa i samband med att de är tvungna att gå från den ena förälder till den andra som vid växelvis boende till exempel. Det är dock oftast föräldrarna som märker att barnen inte mår bra och uttrycker sin oro hos familjerättssekreterarna. Föräldrarna märker att barnen har svårt att sova, äta och har ont i magen. Respondenterna framhäver att yngre barn visar på somatiska symptom i större utsträckning än sina äldre syskon.

I studien framkommer det att två familjerättssekreterare anser att barn kan påverkas positivt av en separation på kort och lång sikt.

En respondent säger att:

Det kan vara hälsosamt för barnet med en separation och det låter ju jättekonstigt att säga så. ... Barn kan ju ha bevittnat våld och inte kunnat ingripa, men då föräldrarna har separerat kan det bli en lättnad för barnet att slippa det.

5.5.2 Separationens påverkan på barns psykiska hälsa

Majoriteten av respondenterna anser att barnen mår dåligt av föräldrarnas separation men att det inte nödvändigtvis behöver vara traumatiskt. Många barn känner skuld och skam i och med föräldrarnas separation. En del barn kan ta på sig alldeles för stort ansvar, framför allt de äldre syskonen kan ta ansvar för sina yngre syskon och kan då gå in i vuxenrollen. Finns det fler syskon kan de inta olika roller, där de försöker hitta en balans i konflikten mellan mamma och pappa. Alla respondenterna säger att barn oftast hamnar i stor lojalitetskonflikt i föräldrarnas separationsprocess. Många barn bär på dåligt samvete mot den förälder de inte är hos. Respondenterna berättar att barnen kan uppleva att de sviker den förälder den inte är hos, vilket kan skapa oro och ångest hos barnet.

Några respondenter berättar att barn kan reagera olika på föräldrarnas separation. En del barn drar sig tillbaka och en del är utåtagerande. De som är utåtagerande visar ofta aggression. En del är nedstämnda och gråter. En respondent påpekar att det är lättare att hjälpa och hantera utåtagerande barn eftersom de märks och syns mer än de barn som är inåtvända.

5.5.3 Separationens påverkan på barns relation till föräldrarna

Alla respondenter påpekar att barnens relation till separerade föräldrar påverkas och förändras. Mer än hälften av respondenterna menar att en separation också är positiv och smärtfri för barnet, särskilt när föräldrarna är trygga i sitt beslut och då de bestämt hur de vill ha det. Det händer när föräldrarna kan samarbeta och komma överrens om allt runt barnet och kommunikationen är god. Barn har en önskan att föräldrarna kan komma överrens och kommunicera med varandra och helst bo ihop även om de inser att det inte alltid är möjligt. Föräldrarna kan låta barnen vara budbärare sinsemellan, då de själva inte kan kommunicera på ett bra sätt.

Familjerättssekreterarna menar att en positiv separation kan vara när föräldrarna levtt länge i en destruktiv relation och konflikten har påverkat hela familjen. De berättar att konflikten upptar mycket av familjemedlemmarnas kraft och barnet hamnar i skymundan. Detta blir inte hälsosamt för några av familjens medlemmar.

Flera respondenter har svårt att uttala sig om barns relation till föräldrarna eftersom de inte kan veta *hur* barnens relation till föräldrarna är innan separationen. De menar att de inte har någonting att jämföra med, mer än det som barnen själva berättat. Däremot kan familjerättssekreterare få en bild av barns och förälders relation genom kontakt med skolan. De familjerättssekreterare som vi har intervjuat kan också få en bild av vilken relation barn har till sina föräldrar genom att tolka det barnen ritar i barnsamtal. När barn får rita sin familj, ritar de alltid föräldrarna nära sig själva oavsett om barnet träffar båda föräldrarna, ofta eller lite. Detta gör barnen även om de inte har regelbunden kontakt med båda föräldrarna. Respondenterna menar att de personer som barnen ritar närmast sig själva har de oftast en starkare relation till.

En av våra respondenter säger:

Den vuxne som inte är känslomässigt närvarande med barnet kan inte barnet knyta an till. Det är en jätteviktig del, har barnet inte någon anknytning till den vuxne, då är det som att vara dagmamma eller någon annan, det blir en helt annan typ av förhållande, en helt annan typ av relation som inte tillgodoser barnets behov. Beroende på ålder kan det vara avgörande, ett litet barn som mister anknytning, en sådan separation kan vara förödande, det kan vara att dess förmåga att knyta an till andra människor brister resten av livet att inte ha någon tillit, att inte kunna förankra sig till någon, då blir man inte någon rotad människa, man säger att man får en skada i personligheten.

Respondenterna menar att barn kan lära sig att knyta an i alla åldrar och reparera en bristande relation. Barnen kan få en sämre relation då de inte träffar ena föräldern, exempelvis då denne är frihetsberövad eller bor långt bort. Föräldrarna kan få barnen att hamna i en lojalitetskonflikt där barnen har två poler att förhålla sig till. I samtalen med barnen är de ofta väldigt rättvisa mot sina föräldrar. Om de berättar en sak om mamma så säger de samma sak om pappa. Barnen har behov av att hävda att ingen förälder är sämre eller bättre än den andre. Dessutom förändras barnens relation till sina föräldrar genom tiden och omständigheterna kan se annorlunda ut. Relationen mellan barnen och föräldrarna kan således bli bättre med tiden. Barnet anses också ha möjlighet att vinna en förälder. I en process kan det ha varit mamman som varit den som alltid funnits för barnet och i en separation så kliver pappan in och vill ha växelvis boende och ta sitt ansvar. Det blir förstås en uppsplitande situation för barnet just då, men då familjerättssekreterarna kommer in kan det ha gått en tid och barnet kan ha skapat en relation till sin pappa. Relationen kanske då har stärkts till den ena föräldern.

6. DISKUSSION

Studiens syfte var att undersöka familjerättsekreterarnas upplevelser av barns situation i samband med vårdnads, boende- och umgängesärenden. Studiens frågeställningar var:

Hur definierar familjerättsekreterarna sitt uppdrag vid vårdnads, boende- och umgängesärenden vid föräldrars separation?

Vilka instrument/verktyg använder familjerättsekreterarna för att ta reda på barns situation i samband med vårdnads, boende- och umgängesärenden vid föräldrars separation?

Hur upplever familjerättsekreterarna att barns fysiska och psykiska hälsa samt relation till föräldrarna påverkas i samband med föräldrarnas separation?

6.1 Metoddiskussion

För att få en förståelse för studiens tema har vi sökt efter vetenskapliga artiklar med relevanta ämnen. Vi granskade och valde ut fem vetenskapliga artiklar. Artiklarna sammanfattades och gemensamma teman hittades. Artiklarna gav oss en fördjupad kunskap och ökade vår förståelse för vår studie. Samtliga artiklar byttes ut efter att intervjuerna analyserats. Studiens ursprungliga syfte var att belysa familjerättsekreterarnas uppfattning om hur barns psykiska hälsa påverkas av föräldrarnas separation. Respondenternas svar visade sig inte vara tillräckliga i relation till syftet. Hartman (2003) understryker att det ska finnas en samklang mellan material och problem. Den informationen vi fick gick inte att höras till studiens syfte därför blev validiteten låg. Med anledning av detta ändrades syftet och frågeställningarna för att bättre kunna lyfta fram väsentlig information som framkom i intervjuerna. Efter genomläsning av de gamla artiklarna visade det sig att de inte längre var relevanta. Nya artiklar som var aktuella för studiens syfte valdes ut och sammanfattades. De rapporter och vetenskapliga artiklar som vi hänvisar till i tidigare forskning inbegriper socialsekreterarna. Även om familjerättsekreterarna arbetar under socialtjänsten skiljer sig deras uppdrag och arbete från socialsekreterarnas.

Vid genomförande av vår studie användes en kvalitativ metod med en semistrukturerad intervjuguide. Valet av metoden grundade sig på att den gav möjlighet till besvarande av frågeställningar på ett djupgående sätt. En kvantitativ metod hade begränsat respondenternas svar eftersom vi valde att undersöka familjerättsekreterarnas upplevelser. Teorierna som valdes ansågs vara lämpliga då familjerättsekreterare även kallade gräsrotsbyråkrater har myndighetsutövning och får vårdnads, boende- och umgängesärenden från tingsrätten. Vår studie samt tidigare forskning har visat att familjerättsekreterare i utredningar blir styrda av den aktuella lagstiftningen samt sina egna värderingar och kunskapshantering. Familjerättsekreterare arbetar på individ, grupp och samhällsnivå vilket systemteorin belyser. Våra valda teorier har båda anknytning till det sociala arbetet. I sitt uppdrag har familjerättsekreterare lagat att följa där bland annat socialtjänstlagen styr det sociala arbetet.

I denna studie har en fenomenologisk ansats använts där valet av ansatsen svarade på studiens syfte då vi önskade få fram kärnan i familjerättsekreterarnas upplevelser och erfarenheter av barns situation i ärendehanteringar. Vid analysen av studiens resultat har vi gjort tolkningar av respondenternas upplevelser och erfarenheter. Vår egen förståelse har haft en betydelse för hur vi tolkar familjerättsekreterarnas svar. Den induktiva ansatsen användes vid analys av

studiens resultat eftersom det inte fanns en klar teoretisk utgångspunkt vid studiens början. Utifrån den induktiva ansatsen bemöttes respondenterna förutsättningslöst för att senare koppla informationen till en relevant teori. Genom den induktiva ansatsen kunde familjerättssekreterarna subjektivt beskriva sina upplevelser.

Intervjuernas semistrukturerade huvudfrågor var öppna och gav möjlighet till följdfrågor, vilket ökade reliabiliteten. En del av dessa följdfrågor visade sig dock vara av ledande karaktär vilket vi ställde oss kritiska till. Detta gjorde att vi i analysen fick vara observanta på att respondenternas svar kunde vara delvis styrda. Vid de intervjutillfällena där respondenterna hade en tendens att komma ifrån ämnet och frågan, ansåg vi att vi försiktigt men tydligt återkopplade till den aktuella frågan. Med en större erfarenhet av intervjusituationer hade vi kunnat hålla den röda tråden bättre. Det fanns fördelar med att ändra ordningsföljden på frågorna under intervjun då samtalet kunde upplevas naturligare. En del av frågorna hade med fördel kunnat omformuleras eftersom vi fick liknande svar på några av dem. Frågan om skillnader mellan flickor och pojkar har plockats bort eftersom det inte gav studien något värde.

Genom den kunskap vi införskaffat under utbildningens gång och den egna erfarenheten av separationer anser vi att vår förförståelse har varit en tillgång och en god hjälp i möten med familjerättssekreterarna. Däremot ifrågasätter vi validiteten då vi använder vår förförståelse, kunskaper och erfarenheter i tolkningen av materialet. Eftersom denna studie baseras på ett litet urval av deltagare är den externa validiteten låg, vilket även innebär att resultatet inte kan generaliseras. Vår studie kunde ha varit mer tillförlitlig om vi hade haft fler antal deltagare i undersökningen. Detta resulterade i att vi inte kunde generalisera.

6.2 Resultatdiskussion

Vi anser att vi har fått svar på studiens syfte och frågeställningar och därmed har vi undersökt det som studien syftade till. Resultatet i denna studie visar att familjerättssekreterare använder samtal som sitt främsta instrument/verktyg i samband med vårdnads, boende- och umgängesärenden. De olika varianter av samtal som familjerättssekreterare använder sig av har olika syften. I vår studie framgår det att familjerättssekreterare genom sina samtal inhämtar information från barn och föräldrar som är relevant för vårdnads, boende- och umgängesärenden. Dessutom är en viktig del i familjerättssekreterares arbete att informera barn om deras rättigheter. Det är bra att barn får komma till tals och att de dessutom i enskilda samtal med familjerättssekreterare får möjlighet att berätta om sin situation. Det finns barn som är inåtvända eller där ålder och mognad kan utgöra ett hinder för samtal och detta kan resultera i att viktig information inte kommer fram i utredningen. Familjerättssekreterare är begränsade i antalet möten med barnen trots att en del barn behöver fler samtal för att kunna berätta om sin situation, vilket även den tidigare forskningen har visat. Det kan vara problematiskt för familjerättssekreterarna att göra en rättvis bedömning i en utredning då de träffar barnen så få gånger. Alla barn är olika och har olika behov. Vi ställer oss kritiska till att det i vår studie har framkommit att familjerättssekreterare ibland väljer att inte samtala med barn, eftersom de anser att uppgifter finns att hämta från andra myndigheter om barnet. Det kan finnas en fara i att inte låta barnet komma till tals vilket huvudsakligen är barnets rättighet i utredningsärenden. Barnet ska få chans att beskriva sin situation och uttrycka sin vilja. Lagstiftningen säger att barnets rätt att bli hörd och själv kunna bestämma sin situation ska öka med ålder och mognad men tolkningen av lagen kan variera mellan familjerättssekreterare. Detta belyses även i gräsrotsbyråkrati som menar att utrymme för tolkningar uppstår när det inte finns färdiga manualer. Överlag har familjerättssekreterare en

önskan att få mer tid att träffa barnen både enskilt och tillsammans med föräldrarna. Respondenterna påpekar att de alltid kan bli bättre på att möta barnen och prata med dem. Familjerättssekreterare anser att de är tvungna att vara beredda att höra svåra saker vilket i sig kan kännas bekymmersamt för dem själva. De vill ha fler samtal men det ligger inte i deras ansvar att vara behandlare. Respondenterna vill även ha uppföljningssamtal där de får chans att förklara för barnet och föräldrarna om domstolens beslut och sen ha uppföljning för att se hur det blev för barnet.

Familjerättssekreterarna i vår studie har alla erfarenheter av arbete med barn och kan därför i samtal med barn erbjuda stöd. För barn som befinner sig i föräldrarnas separationsprocess kan samtal med familjerättssekreterare betyda mycket. Studien visar att det råder en oenighet bland familjerättssekreterare om uppdragets innebörd. En del familjerättssekreterare har beskrivit sin roll som behandlande när andra respondenter har varit tydliga med att det inte ligger i deras uppdrag att vara behandlande. Några familjerättssekreterare går längre i sitt uppdrag och beskriver sitt arbete med barn som pedagogiskt, stödjande och även behandlande. I intervjuerna har familjerättssekreterare använt begrepp som bearbetning, projicering samt mentala bilder när de talade om hur barn kunde påverkas av föräldrarnas separation och hur barns psykiska hälsa blev påverkad. Familjerättssekreterarnas beskrivning av samtal med barn kan tolkas delvis som behandlande. Detta är någonting som respondenterna själva påpekar när de säger att de ”lyfter av skuld” från barn samt hjälper att de att ”bearbeta separationen”. Familjerättssekreterarnas uppdrag och utbildning begränsar dem i användning av behandlande metoder. När respondenterna har använt begreppet *behandlande* har de använt ord som stödjande och avlastande. Tidigare forskning visar att det ligger i handläggarens roll att befria barnet från skuld och ansvar. Då det i studien har framkommit att familjerättssekreterarna tolkar uppdragets roll olika kan det antas att det finns en otydlighet i vad uppdraget ska innebära. Samtidigt drar vi slutsatsen att familjerättssekreterarnas arbete är mångfacetterat och komplext vilket gör att handlingsutrymme måste finnas för att de ska kunna se till barnets unika behov.

Resultatet visar att de flesta av familjerättssekreterarna har arbetat mindre än fem år på Familjerätten vilket vi ställer oss kritiska till när flertalet respondenter påpekar att det krävs yrkeserfarenhet för att arbeta på Familjerätten. Däremot har flera av respondenterna arbetat med barn inom olika verksamheter tidigare och har därför en bred erfarenhet av arbete med barn. Det är positivt att respondenterna har varierande akademisk utbildning vilket kan ge olika infallsvinklar på problem och problemlösningar i familjerättssekreterarnas arbete. Enligt vår mening bör det finnas en juridisk påbyggnadsutbildning för alla familjerättssekreterare eftersom de genomför en familjerättslig utredning där det är nödvändigt att ha kunskap om gällande lagar och föreskrifter. Det finns ett önskemål bland respondenterna till vidareutbildningar men det verkar vara en ekonomisk fråga för kommunerna. Vi har förstått att det i arbete med barn är viktigt att ha en utbildning i samtalsmetodik.

Studien visar att familjerättssekreterarna har olika kunskaper och erfarenheter vilket kan tänkas påverka förståelsen för vad barnen berättar och därmed kan det tolkas olika. Vi vill problematisera kring familjerättssekreterarnas egna tolkningar av barns situation eftersom dessa grundas i familjerättssekreterarnas egna tidigare erfarenheter. Familjerättssekreterare använder tejpingsdockor och barns teckningar i samtal för att samla in information om barns situation. Det finns risk att familjerättssekreterare tolkar in egna föreställningar och förutfattade meningar i det som barn vill uttrycka. Det bör därför tydligt framgå vad som är barnets vilja och vad som är familjerättssekreterarnas tolkningar. Vår slutsats är att familjerättssekreterarnas tolkning av den inhämtade informationen om barnen kan innebära skillnader i resultat och insatser vid utredningar.

Studien visar att familjerättssekreterarna upplever att barn blir påverkade av föräldrarnas separation. Respondenterna betonar att barn påverkas fysiskt och psykiskt på ett negativt sätt av separationen medan fåtalet barn påverkas positivt. Det framkommer även att barns relation till sina föräldrar också påverkas både negativt och positivt. I likhet med respondenterna ställer vi oss kritiska till hur man bedömer att barns relation till föräldrarna påverkas när man inte vet hur relationen är innan man kommer till Familjerätten. Vi drar slutsatsen att familjerättssekreterare kan se hur föräldrarnas separation påverkar barn endast när de är aktuella hos Familjerätten. Hur barn påverkas på längre sikt är svårt att bedöma när det inte finns någon uppföljning av dessa barn. Vår studie visar även att det oftast finns en annan problematik i familjen som kan leda till en separation. Familjerättssekreterare har en möjlighet att erbjuda familjen insatser genom att samarbeta med Socialtjänsten. Familjen kan på så vis få hjälp med sin problematik.

Det förekommer att det finns barngrupper inom Familjerätten, som erbjuder särskilt stöd för barn till separerade föräldrar. Dessa barngrupper finns dock inte på alla orter vilket vi ställer oss kritiska till. De flesta påpekar att det finns ett stort behov av barngrupper i olika åldrar där barnen får träffa andra i liknande situation. Familjerättssekreterare ifrågasätter om barngrupperna borde tillhöra Familjerättens verksamhet eller en verksamhet utanför organisationen.

I vår studie framkom det att resurserna fördelas olika inom de olika kommunerna där våra respondenter arbetar. Eftersom familjerättssekreterarna arbetar utifrån samma riktlinjer finns det en rättsäkerhet i deras arbete. Däremot har vi genom intervjuerna märkt att åsikterna om var man skulle dra gränsen för hur långt uppdraget ska sträcka sig skiljer sig åt. Resultatet av detta kan innebära att vissa barn får mer stöd än andra vilket innebär att insatsernas omfattning styrs av ett geografiskt läge.

6.3 Förslag till framtida forskning

I familjerättssekreterarnas arbete ska barn vara i fokus och utgångspunkten är alltid att sträva efter barns bästa när separerade föräldrar ska samarbeta. Under studiens gång har det framkommit nya infallsvinklar som kan inspirera till vidare forskning. Något som vi har reflekterat över är att barns bästa kan se olika ut. Vi har diskuterat att det skulle vara intressant att undersöka hur familjerättssekreterarna tolkar den insamlade informationen i ärendehanteringar samt hur det påverkar barns bästa. Detta är särskilt intressant därför att vår studie har visat att familjerättssekreterare gör subjektiva tolkningar av den information som de samlar in via olika instrument/verktyg såsom teckningar samt tejpingsdockor.

Vår studie har visat att barns psykiska och fysiska hälsa påverkas av en separation. Därför kan det även vara intressant att ta reda på hur dessa barn som har varit aktuella på Familjerätten mår efter ett beslut i vårdnads, boende- och umgängesärende. En sådan studie kan med fördel ske genom en longitudinell studie för att ta reda på beslutets effekt på längre sikt.

Det kan vara intressant att studera hur familjerättssekreterare och socialtjänsten bedömer barns bästa utifrån olika kulturella kontexter. I ett utredningsärende kan socialtjänsten möta familjer med annan kulturell och etnisk bakgrund där barns bästa inte har samma betydelse som i svensk lagstiftning. I vissa länder är aga tillåtet medan det är förbjudet i Sverige. Hur arbetar socialtjänsten med den här problematiken och hur bedömer de barns bästa då?

7. REFERENSER

- Agell, Anders & Brattström, Margareta (2008). *Äktenskap, samboende, partnerskap*. Uppsala: Iustus Förlag.
- Barnmisshandel - Att förebygga och åtgärda. (2001). *Statens offentliga utredningar* (SOU 2001:72).
- Bronfenbrenner, Urie (1981). *The ecology of human development: experiments by nature and design*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Börjesson, Åsa & Wigzell, Kerstin (2003). *Vårdnad, boende och umgänge – Stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Börjesson, Åsa (2004). *Samtal med barn i socialtjänsten*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Börjesson, Åsa (2007). *Hur gör socialtjänstens familjerätt riskbedömningar i utredningar om vårdnad, boende och umgänge? En enkätundersökning*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Drury-Hudson, Julia (1999). Decision making in Child Protection. The use of theoretical, empirical and procedural knowledge by novices and experts and implication for fieldwork placement. *British Journal of Social Work*, vol 29, p.147-169.
- Eide, Hilde & Eide, Tom (2006). *Kommunikation i praktiken – relationer, samspel och etik inom socialt arbete, vård och omsorg*. Malmö: Liber AB
- Eliasson, Annika (2010). *Kvantitativ metod från början*. Lund: Studentlitteratur.
- Goldberg, Ted (2005). *Samhällsproblem*. Lund: Studentlitteratur.
- Hartman, Sven (2003). *Skrivhandledning – för examensarbeten och rapporter*. Stockholm: Natur och kultur.
- Holland, Sally. (2000), The Assessment Relationship: Interactions between Social Workers and Parents in Child Protection Assessments. *British Journal of Social Work*, 30, p.149-163.
- Johansson, Roine (2007) *Vid byråkratins gränser : om handlingsfrihetens organisatoriska begränsningar*. Lund: Arkiv Förlag.
- Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, Sam & Lilja, John & Mannheimer, Katarina (2005). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

- Levengood, Mark & Lindell, Unni (2001). *Gamla tanter lägger inte ägg*. Stockholm: Piratförlaget.
- Lipsky, Michael (2010) *Street-level bureaucracy. Dilemmas of the individual in public services*. New York: Russell Sage Foundation.
- Mattsson, Titti (1998). Barnets mening i LVU-processen. *Socialvetenskaplig tidskrift Nr 1*, s. 45-57.
- Meeuwisse, Anna, & Sunesson, Sune, & Swärd, Hans (2006). *Socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Moe, Sverre (1996). *Sociologisk betraktelse - En introduktion till systemteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Myers, David (2005). *Social psychology*. New York: McGraw-Hill Higher Education.
- Payne, Malcolm (2008). *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur och kultur.
- Rasmusson, Bodil (2006). *Barnperspektiv i den sociala barnvården. Forsknings- och utvecklingsarbete inom ramen för projekt kunskapsbaserad socialtjänst*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Rasmusson, Bodil (2009). *Analys, bedömning och beslut i utredningar enligt BBIC*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Schiratzki, Johanna (2006). *Barnrättens grunder*. Lund: Studentlitteratur.
- Socialstyrelsen (2011). *Nya sociallagarna*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Statistiska centralbyrån (1995). Skilsmässor och separationer – bakgrund och utveckling. *Demografiska rapporter*, s. 7-11.
- Unicef (2008). *Handbok om Barnkonventionen*. Hämtad den 12 augusti 2011 från <http://www.unicef.se/barnkonventionen>
- Vetenskapsrådet (2003). *Forskningsetiska principer för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtad den 20 mars 2011 från http://www.ibl.liu.se/student/bvg/filarkiv/1.77549/Forskningsetiska_principer_fix.pdf
- Ändring i socialtjänstlagen. (1996). *Statens offentliga utredningar (SOU 1996/97:124)*. Stockholm: Regeringskansliet.
- Öquist, Oscar (2003). *Systemteori i praktiken*. Stockholm: Gothia.

BILAGA 1

Missivbrev

Hej,

Vi är två studenter på *Socionomprogrammet med inriktning mot missbruk, ohälsa och rehabilitering* vid Örebro universitet/Mälardalens högskola. Som självständigt examensarbete (c-uppsats) på termin 6 ska vi göra en undersökning om hur familjerättssekreterare uppfattar att barns psykiska hälsa påverkas av föräldrars separation. Om detta ämne vill vi göra en intervju med dig. Intervjun beräknas ta ungefär 30-60 minuter. Examensarbetet är planerat i enlighet med forskningsetiska regler, vilket innebär bl.a. att ditt deltagande är frivilligt och obehöriga har ingen tillgång till intervjumaterialet. Dina kunskaper och erfarenheter är mycket värdefulla för oss och därför vill vi komma i kontakt med dig för att bestämma en tid för intervjun.

Vi är tacksamma för svar senast tisdag den 19 april 2011.

Tack på förhand.

Vänliga hälsningar.

Annelie Svärdh

Leila Akbar

Handledare:

Olga Keselman

BILAGA 2

Intervjuguide

1. Hur länge har du arbetat på Familjerätten?
2. Berätta lite om din erfarenhet och utbildning?
3. Hur ofta träffar du barnen?
4. I vilket skede träffar du barnen (början, mitten eller slutet)?
5. Märker du att barnen är påverkade av separationen? Hur märker du det?
6. Märker du att föräldrarna är medvetna om barns psykiska hälsa? Hur märker du det?
7. Märker du att barnens relation till separerade föräldrar påverkas? Hur märker du det?
8. Vad gör du för att hjälpa barnen genom separationsprocessen?
9. Märker du någon skillnad i hur flickor och pojkar upplever och reagerar på föräldrarnas separation? Hur märker du det?
10. På vilket sätt tar du hand om barnen vars känslor rörs upp när de kommer till familjerätten?
11. Finns det någonting som du skulle vilja förändra i ditt arbete för att på bästa sätt hjälpa barnen genom föräldrars separationsprocess?